

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

ВІВЧАР Тетяна Ігорівна

**Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної
діяльності: митні аспекти / Fiscal Regulation of
Foreign Economic Activity: Customs Aspects**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ФМСм-21
Т. І. Вівчар

Науковий керівник:
к.е.н., доцент К. В. Крисовата

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. П. Кириленко**

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНА СИСТЕМА МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	6
1.1 Поняття, цілі та сутність державної системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	6
1.2. Фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності та її інституційне забезпечення.....	15
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ФІСКАЛЬНИЙ СТАН РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	28
2.1. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.....	28
2.2. Оцінка впливу фіскального регулювання на економічну безпеку України.....	40
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	47
3.1. Основні шляхи удосконалення митного регулювання ЗЕД відповідно до вимог Європейського Союзу.....	47
3.2. Зарубіжний досвід фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та можливості його використання в Україні.....	58
Висновки до розділу 3.....	86
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Необхідність лібералізації зовнішньої торгівлі та забезпечення митного правопорядку зумовлює актуальність комплексного дослідження проблем системи митного регулювання: визначення цілей, сутності, принципів, суб'єктів та об'єктів, взаємодії державних органів, удосконалення організаційно-управлінського підтримує. з питань митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Дослідження питань організації митного регулювання є необхідною умовою розвитку та вдосконалення адміністративного, фінансового та митного законодавства, розробки нормативно-правових актів, спрямованих на оптимізацію митного адміністрування, необхідність прийняття яких є особливо актуальною в контексті вступу України до ЄС.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних і методичних проблем розвитку та практичних аспектів регулювання зовнішньої торгівлі і діяльності митної служби в Україні зробили вітчизняні вчені: І. Бережнюк, А. Войцещук, О. Гребельник, М. Каленський, С. Ківалов, А. Крисоватий, А. Мазаракі, П. Пашко, Л. Пісьмаченко, Д. Приймаченко, О. Тищенко, С.Юрій та інші науковці та практики митної справи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування сутності та особливостей розвитку системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та на цій основі розробка практичних рекомендацій щодо її вдосконалення в Україні шляхом впровадження сучасних механізмів. мінімізувати негативний вплив ризиків, що виникають в умовах ринкових відносин.

Для досягнення мети дослідження було поставлено наступні *завдання*:

- дослідити поняття, цілі та сутність державної системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- уточнити зміст поняття фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності та її інституційне забезпечення;

- дослідити сучасний стан та тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України;
- оцінити впливу фіскального регулювання ЗЕД на економічну безпеку України;
- запропонувати шляхи удосконалення митного регулювання ЗЕД відповідно до вимог Європейського Союзу;
- розглянути зарубіжний досвід фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та можливості його використання в Україні;
- обґрунтувати доручення щодо приведення національного митного законодавства у відповідність до міжнародних норм і стандартів у сфері митної справи, а також доручення щодо реформування системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та управління митною службою.

Об'єкт дослідження – процеси розвитку системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в умовах ризиків трансформації міжнародного економічного співробітництва.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та прикладні аспекти розвитку системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань дослідження використовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних наукових методів, зокрема: теоретичних (аналіз документальної бази: законів, підзаконних актів, статистичних даних, першоджерел державного управління, економіки та інші науки, дозволили застосувати міждисциплінарний підхід до вивчення тем дослідження); емпіричний (аналіз наукових праць вітчизняних і західних вчених дав змогу розглянути природу та сутність процесу державного управління); порівняльний (за умови пошуку напрямків реформування державного управління на основі вивчення зарубіжного досвіду та можливостей впровадження його окремих елементів у вітчизняну практику).

Наукова новизна одержаних результатів. Дослідження є науковою роботою, в якій автором отримано нові результати та розроблено наукові

положення, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему: удосконалення національної системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом запровадження сучасних механізмів управління ризиками та мінімізації негативних наслідків. їхнього впливу.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України, Державної митної служби України, Державної казначейської служби України, монографії та наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості використання теоретичних, методичних і практичних результатів при формуванні стратегічних і програмних документів органів регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, у практичній діяльності митних органів.

Апробація результатів кваліфікаційного дослідження.

- XIX Всеукраїнська науково-практична студентська конференція кафедри фінансів ім. С.І.Юрія «Актуальні питання фінансової теорії та практики» Тернопіль: ЗУНУ, 2022 р.

- Збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С.І.Юрія «Фінансове забезпечення сталого розвитку» Тернопіль: ЗУНУ, 2022 р.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ДЕРЖАВНА СИСТЕМА МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1 Поняття, цілі та сутність державної системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Перехід економіки до ринкових відносин, збільшення кількості зовнішньоекономічних операцій, збільшення пасажиропотоку через митні кордони, посилення заходів щодо національної та особистої безпеки громадян, Використовуючи сучасні глобальні інформаційні технології, становлення міжнародної нормативно-правової бази зумовило необхідність комплексного реформування всієї системи митних відносин в Україні. Якісних змін зазнали також структурно-економічні та правові аспекти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

З метою захисту своїх національних інтересів Українська держава здійснює митну діяльність, використовуючи різноманітні методи впливу на учасників виконавчих суспільних відносин, надаючи їм підтримку або створюючи несприятливі умови для здійснення окремих видів операцій у сфері економіка.інозем.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою:

- «законів України;
- передбачених у законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їхньої компетенції;
- економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного тощо) у межах законів України;
- рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;

- угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і не суперечать законам України» [1].

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється на підставі Конституції України, Митного кодексу України, Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», міжнародних договорів України, законів України, постанов Кабінету Міністрів України та Національного банку України, наказів міністерств та відомств, що регулюють переміщення товарів через митний кордон, Єдиного митного тарифу України, рішень Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі України та інших нормативно-правових актів в галузі митної справи.

В умовах європейських виборів основним напрямком удосконалення митної справи України має стати міжнародна орієнтація динаміки державної митної системи та правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, органічно поєднуючи тарифні та нетарифні заходи. тарифне регулювання та вдосконалення заходів митного адміністрування.

У розрізі зазначених складових вбачається, що державні органи здійснюють управлінський вплив на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання шляхом прийняття та застосування нормативно-правових актів, які регулюють відносини, що виникають у процесі господарської діяльності. визначають митні заходи та правове регулювання.

Державну систему митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності можна визначити як комплекс взаємозалежних елементів, який включає цілі, завдання, методи, принципи та засоби митного регулювання, державні органи - суб'єкти та об'єкти митного регулювання, процес і механізм митного регулювання та митні правовідносини.

Основоположним законодавчим актом з митної справи в Україні є Митний кодекс України. Відповідно до його положень, «митна політика - це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до

світової економіки» [27].

У літературі немає однозначного тлумачення таких базових понять «митна політика», «митна справа», «митне регулювання» та визначення співвідношення між ними. З цього приводу висловлювали свою думку такі відомі вчені, як, І. Г. Бережнюк, М. М. Блінов, П. В. Дзюбенко, О. Д. Єршов, С. В. Ківалов, А. В. Мазур, В. Я. Настюк, П. В. Пашко, А. М. Стельмашук та інші.

І. Г. Бережнюк визначає «митну політику як систему орієнтирів (рамкових стандартів) митного регулювання, спрямовану на забезпечення економічних інтересів і цілей держави» [4].

А. М. Стельмашук трактує «митну політику як систему принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі» [6].

А. В. Мазур вважає, що «митна справа - це діяльність митних органів України з виконання у межах своїх повноважень завдань і функцій на реалізацію державної політики у сфері митного регулювання суспільних відносин» [6].

П. В. Пашко визначає «митну справу як засіб реалізації митної політики шляхом організації та провадження митної діяльності» [7].

К. К. Сандровський наголошує, що митна справа - це сукупність різноманітних засобів впровадження в життя митної політики, що забезпечують економічну (насамперед) охорону кордонів будь-якої держави» [8].

М. Г. Шульга зазначає, що «усі частини митної справи, незалежно від характеру, цілей та місця в системі митної справи, є її найважливішими структурними елементами. Відрізняючись неоднорідністю та своєрідністю, вони підпорядковані митній політиці та реалізують її. Одночасно кожна складова частина митної справи має власне специфічне призначення і відповідні особливості, що відображено в правовому регулюванні митної справи. У сукупності вони спрямовані на досягнення економічних і правоохоронних цілей митної справи» [9].

Сутність митної справи та її місця в державному управлінні, як зазначає В. Я. Настюк, - «це одне з базових положень митного законодавства, на якому ґрунтується правове регулювання митних відносин в Україні» [11].

Найбільш слушну думку висловлює з цього приводу С. В. Ківалов. Митна справа, за С. В. Ківаловим, - «це діяльність держави та її компетентних органів щодо встановлення тарифних і нетарифних обмежень стосовно переміщення товарів через митний кордон та контроль за їх виконанням з метою втілення в життя державної митної політики» [13].

З огляду на чинне законодавство, по-перше, визначення митної політики як системи принципів та напрямів діяльності держави не повною мірою відповідає сутності терміна «політика». У перекладі з грецької «політика - діяльність держави, тому поняття митної політики має визначати не тільки принципи та напрями, а й саму діяльність держави в сфері митних правовідносин. По-друге, перелічені сфери державного впливу не охоплюють всього спектру правових інститутів, оскільки боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, порядок переміщення товарів через митний кордон України, процедура митного оформлення та митного контролю, декларування товарів, міжнародне співробітництво також є складовими митної політики».

Наведені в Митному кодексі України поняття митної політики та митної справи дають загальне уявлення про значення цих термінів, визначають зовнішні відносини, але не визначають чіткої структури та внутрішніх відносин між правовими інститутами, які входять до основні поняття Митного кодексу. Перелік правових інститутів митної справи, які мають концептуальне уточнення, виключає субординаційну залежність між ними.

Стратегічною метою митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності можна визначити забезпечення безпечних умов життя населення України та економічної безпеки держави, створення умов для соціально-економічного прогресу. Серед інших цілей митного регулювання – охорона навколишнього середовища, флори та фауни, моралі, збереження історико-культурної спадщини, підтримка національного товаровиробника, наповнення

державного бюджету, виконання міжнародних угод тощо.

З метою створення безпечних умов життєдіяльності населення України здійснюється державний контроль імпортованих і транзитних товарів і транспортних засобів, що ввозяться на територію України. При цьому можна говорити про два напрями такої діяльності: по-перше, це контроль якості товарів, які легально ввозяться та використовуються населенням України в особистих цілях або у процесі виробництва; по-друге, це припинення незаконного переміщення через митний кордон товарів неналежної якості або товарів і предметів, виключених законодавством з обігу в Україні.

Об'єктом митного регулювання є зовнішньоекономічна діяльність, поведінка людей, спрямована на переміщення товарів через митний кордон. Її реалізація означає дотримання обов'язків і реалізацію права, наданого сторонам у митних відносинах. Товари та транспортні засоби, які переміщують митний кордон, підлягають митному регулюванню в митних відносинах.

Товари, що ввозяться в Україну, як і товари, що ввозяться в інші країни, обкладаються податками та зборами. Митно-податковий тягар є основним нормативно-правовим засобом державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання, комплексом правових заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності господарських підприємств. При ввезенні на митну територію України товари оподатковуються митом, податком на додану вартість, а окремі види товарів також оподатковуються акцизним податком.

Зазначені види податків є непрямими, оскільки кінцевим платником є споживач товару, якому зазначені податки передаються через цінову надбавку. Основними функціями податків є фіскальна та регулююча. Питання ефективності використання державою регулюючої функції податків є однією з центральних тем теорії оподаткування. Історія розвитку теорій оподаткування - це історія боротьби двох основних течій в економічній теорії: монетаризму та кейнсіанства.

Прихильники монетарних методів, насамперед А. Сміт та Д. Рикардо,

вважали, що «податки повинні виконувати фіскальну функцію та бути нейтральними відносно економічних процесів. Кейнсіанці відстоювали необхідність посилення державного регулювання економіки за допомогою фінансових регуляторів, у тому числі податків» [17].

«Ставки податків, що встановлені на імпорт та експорт товарів, та митно-податкові преференції мають, з одного боку, захищати інтереси національного товаровиробника та поповнювати дохідну частину Держбюджету, а з іншого боку - сприяти зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Оптимальне співвідношення зазначених процесів є запорукою зростання економіки держави» [18]. Питання митно-тарифного регулювання можуть розглядатись у дисертаційних дослідженнях з фінансового права або міжнародної економіки.

Заходи митного адміністрування, які за своєю правовою сутністю є правилами та процедурами, мають характерні ознаки, а саме:

- процедури, визначені Митним кодексом України та іншими нормативними документами;
- застосування заходів митного адміністрування, спрямованих на забезпечення нетарифного та тарифного регулювання;
- заходи застосовуються виключно органами виконавчої влади, що реалізують митну політику.

Високий рівень розвитку митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в державі має також важливе соціальне значення: дає надію на неупереджене виконання службових обов'язків посадовими особами всіх рангів, дозволяє керівникам здійснювати стратегічне планування діяльності своїм компаніям, а всім громадянам – мати безпечні умови життя та почуття впевненості у завтрашньому дні.

Таким чином, державна система митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це комплекс взаємозалежних елементів, який включає цілі, завдання, методи, принципи та засоби митного регулювання, державні органи – суб'єкти митного регулювання, об'єкт і суб'єкт, процес митного регулювання і механізм, митні правовідносини.

Система митного регулювання забезпечується нормативними, правовими та організаційними засобами митного регулювання. До регулятивних належать нетарифне і тарифне регулювання, до організаційних — митне адміністрування.

Об'єктами безпеки та захисту податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, виходячи саме з економічної безпеки держави, є умови транзиту товарів, вантажів і транспортних засобів через митний кордон держави, а також створення умов протидії появі нових загроз.

Так само слід зазначити, що не всі важелі, інструменти та регулятори, які є в арсеналі механізму фіскального регулювання, можуть сприяти виявленню, запобіганню та усуненню загроз у сфері ЗЕД, а також перешкоджати відновленню процесів і компенсувати втрати. На думку автора, найбільший протекціоністський потенціал, спрямований на попередження та усунення загроз у фіскальній сфері, міститься у фіскальних важелях та інструментах. З іншого боку, фіскальні регулятори мають хороші стимулюючі властивості та здатність сприяти відновленню нормальних процесів і компенсувати втрати.

Подивимося детальніше на ці елементи системи фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності через призму теорії безпекознавства. А саме, які з них володіють здатністю виявляти, чи попереджувати, чи ліквідовувати загрози, а можливо сприяти відновленню нормальних процесів, чи відшкодувати збитки.

Аналізуючи забезпечувальний ефект фіскальних інструментів та важелів їх реалізації, стає очевидним, що дія цих двох елементів механізму фіскального регулювання ЗЕД тісно взаємопов'язана, оскільки дія інструментів на практиці є реалізується і конкретизується через свої важелі. Однак потенціал безпеки і характер дії окремих засобів різний. Зокрема, мито, ПДВ та акцизи разом із основними важелями їх застосування (суб'єктами, об'єктами, базою оподаткування та ставкою оподаткування) призначені для виявлення, запобіганню та усунення загроз у сфері податкового регулювання ЗЕД.

З іншого боку, бюджетні видатки з важелями їх виконання (пожертви, субсидії та дотації) сприяють відновленню нормальних процесів та розвитку

зовнішньоекономічної діяльності. Так само матеріальні стимули спрямовані на оздоровлення та розвиток, а основною метою фінансових санкцій є відшкодування збитків, завданих державному бюджету.

Виходячи з цієї інформації стає зрозумілим, що механізм фіскального регулювання значно зменшує збитки держави від протиправної діяльності, ефективно формує фінансові ресурси держави та сприяє розвитку міжнародної торгівлі(рис. 1.1).

Аналізуючи структуру механізмів безпекової діяльності та їх зміст, очевидно, що фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності містить якісний механізм виявлення, попередження та ліквідації загроз, що дозволяє розглядати її як важливу і ефективну видову функцію забезпечення економічної безпеки держави.

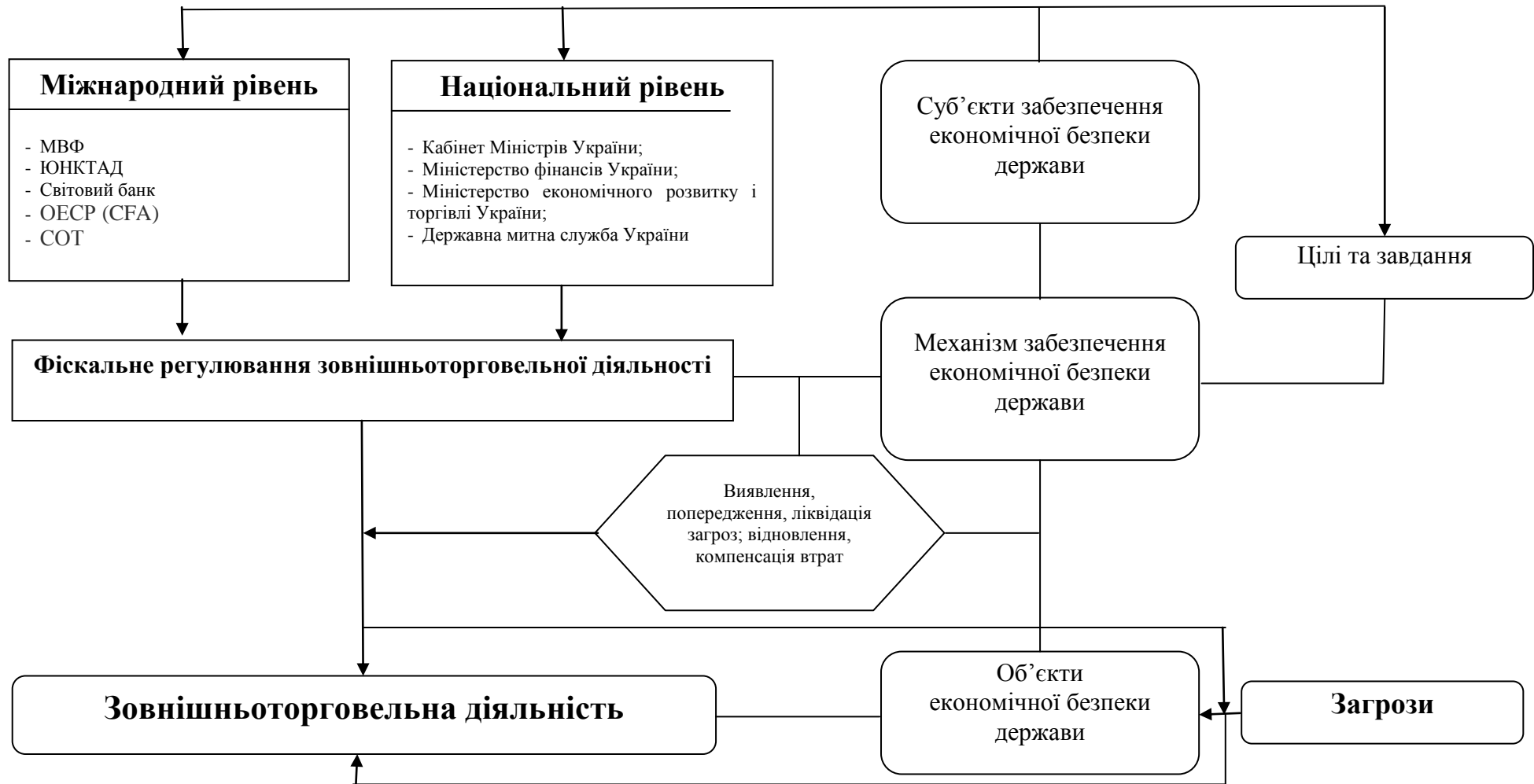

Рис. 1.1. Місце фіскального регулювання ЗТД у системі економічної безпеки держави

1.2. Фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності та її інституційне забезпечення

Характер формування інститутів ринкового середовища та структура їх взаємодії стали основною причиною незадовільних результатів на початку становлення держави та призвели до труднощів у кризовий період розвитку України. Стихийне формування та вибір інститутів не завжди відображає найкращі та оптимальні варіанти. Спонтанність, особливо в умовах високого ступеня невизначеності, може формувати та зміцнювати інститути, що суперечать інтересам суспільства в цілому. Тому держава повинна активно впливати на інституційне середовище.

Виділення податкового регулювання із зовнішньоекономічної діяльності в окремий науково-дослідний блок актуалізує необхідність глибшого дослідження її інституційного середовища та формування системи інститутів.

Об'єктивна необхідність проведення аналізу інституційного середовища в Україні та його впливу на ефективність функціонування державних фіскальних інструментів зумовлена тим, що воно є важливим засобом забезпечення економічного зростання країни та її соціальної економічної розвитку.

«Українські учені-економісти також не ставлять під сумнів визначальну роль інституційного середовища, знаходячи цьому безліч підтверджень з економічних реалій України. Зокрема, А. Гриценко «відзначає що неокласична і особливо монетариська методологія, що панувала з початку процесу трансформації (з її орієнтацією на саморегулювання ринку і ринкові механізми як панацеєю від всіх бід), нав'язана Заходом і Міжнародним валютним фондом, виявилася неспроможною. Вона не змогла дати теоретичний інструментарій для розуміння того, що відбувається в суспільстві і економіці в умовах ринкової трансформації. Це цілком зрозуміло, якщо враховувати те, що ця методологія відображає функціонування збалансованої економіки» [22].

«Формування інститутів здійснюється залежно від того, як відбувається

зміна базових інститутів новими. Найбільш доцільним є такий тип перетворення, коли економіка й суспільство в цілому відтворюють економічні інститути минулого, поступово вносячи до них зміни. Так, С. Кірдіна зазначає, «що прогрес країни є розвитком притаманного їй інституційного середовища» [37]. В. Геєць вважає, «що інституційні критерії ґрунтуються на врахуванні конкретно-історичних умов тієї чи іншої країни, наступності традицій, ідей, духовного світу населення, системи ціннісних уявлень. Основними структурними одиницями інституційного середовища країни є інститути, які структурують акти взаємодії між людьми та здійснюють контроль над виконанням правил та норм поведінки» [23].

Інституційні перетворення виступають як відносно самостійний напрямок загальної системної трансформації, підкоряючись загальним закономірностям формування та еволюції інституційних структур. У ході подальшого розвитку набуті властивості (в економічній системі це нові норми, правила, закони, інституційні форми, що забезпечують ефективність економічного суб'єкта) закріплюються або відмирають, коли стають несумісними з новими умовами.

На основі обґрунтованого аналізу визначень дефініції інститут Кошук Т. «дає обґрунтоване визначення поняттю інституту фіскального регулювання: це форми взаємовідносин держави, платників податків і громадян-виборців та, з одного боку, право держави встановлювати, законодавчо регламентувати, організовувати справляння податків і податкових платежів, розподіляти податкові надходження, з другого – право суб'єктів ринку на судовий захист від неправомірних податкових вилучень, можливість здійснення громадського контролю за фіском; форми взаємовідносин між державою-позичальником і власниками її боргових зобов'язань, право держави протягом обумовленого терміну розпоряджатися залученими шляхом запозичення коштами і право кредиторів вимагати вчасного обслуговування та погашення боргу» [45, с. 20].

Щодо предмета нашого дослідження, то інституційне забезпечення

фіскального регулювання зовнішньоторговельних операцій включає:

– визначення функцій, завдань та відповідальності органів, що здійснюють регулювання ЗЕД;

- інструменти, що використовуються цими органами;

– встановлені реалії та поведінка суб'єктів;

- причини, які модифікують регулюючі інститути або їх поведінку.

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюють інститути законодавчої та виконавчої влади на всіх рівнях, а також міжнародні організації, членом яких є Україна (рис. 1.2).

Основним інститутом і інструментом в руках держави, який дає можливість створювати певні стимули, є закон, тобто формальна норма поведінки. При цьому закони можуть мати зовсім різну якість і характер впливу на економічне зростання. Продуктивними з точки зору забезпечення економічного зростання є закони, які стимулюють розвиток інноваційної діяльності, модернізацію та технічне переоснащення виробництва, здорову конкуренцію між компаніями.

«З іншого боку, «закони, які вводять бюрократичні перепони, що допускають прояви монопольної влади і отримання державних субсидій та іншого виду допомоги без адекватних стимулів до підвищення ефективності виробництва, є непродуктивними. Існування держави – необхідна умова економічного зростання, однак держава також виступає і джерелом спаду, що створюється руками людини» [71].

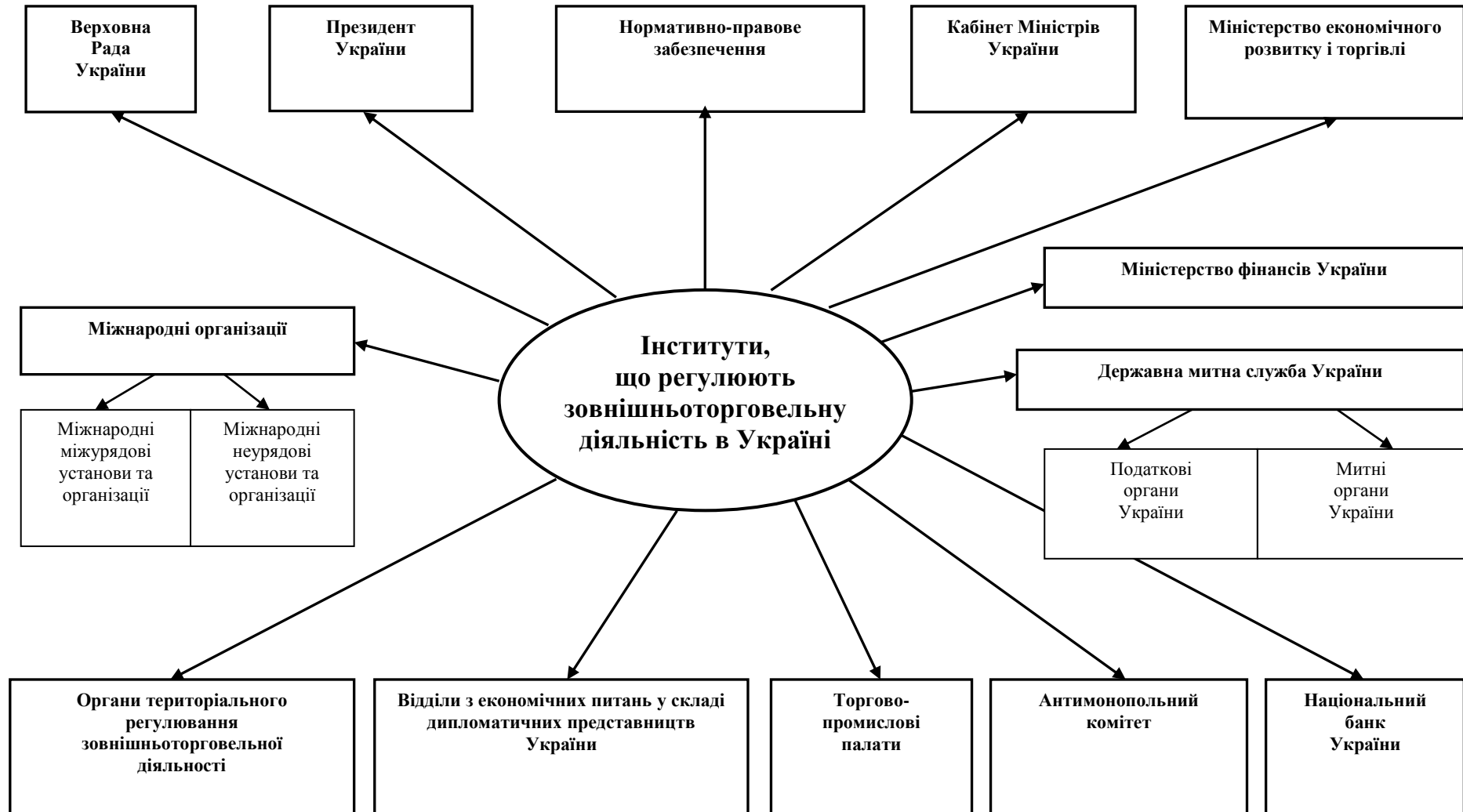

Рис. 1.2. Інститути, що регулюють зовнішньоторговельну діяльність в Україні

«Основним законом є Конституція України, де у статті 18 вказано, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права. У статті 9 додається: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [44].

В процесі еволюції інституційного забезпечення ЗЕД в Україні було прийнято три митних кодекси (перший від 12.12.1991 р., другий від 11.07.2002 р. і третій від 13.03.2012 р.). Митний кодекс України встановлює порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митного контролю та митного оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі, здійснення митних платежів, ведення митної статистики, обміну митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснює відповідно до закону державний контроль нехарчових товарів при ввезенні на митну територію України, запобігання та протидію контрабанді, боротьбу з порушеннями митних правил, організацію та забезпечення діяльності податкових і податкових органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи.

«Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, визначаються Податковим кодексом України, крім правил оподаткування товарів митом, які встановлюються Митним кодексом України та іншими законами з питань митної справи» [27].

«Найвищим органом державної влади є Верховна Рада України, яка приймає, змінює та скасовує закони, що стосуються ЗЕД; «затверджує головні напрямки зовнішньоекономічної політики України; затверджує загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони навколишнього середовища;

розглядає затвердження та зміну структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, укладання міжнародних договорів України відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» [79] та приведення чинного законодавства України відповідно правил, встановлених цими договорами; встановлює спеціальні режими зовнішньоекономічної діяльності на території України; затверджує списки товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню або забороняється».

Участь Президента України в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності здійснюється через функції, які він виконує, представництво держави на міжнародній арені, керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, ведення переговорів та укладення міжнародних договорів України, підписання законів, прийнятих Верховною Радою України щодо здійснення ЗЕД.

Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо реалізації зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України. Відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо системи державних міністерств, комітетів і відомств - органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути визначені відповідно до законів України. визначається відповідно до законодавства України. вищий за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має відповідно до законів України. У рамках реалізації зовнішньоекономічної політики держави Кабінет Міністрів України здійснює грошово-кредитне регулювання.

Національний банк України здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, що забезпечують платоспроможність України, визначає курс грошової одиниці щодо інших валют, встановлює і регулює правила. на обов'язковий продаж іноземної валюти для ЗЕД. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України забезпечує реалізацію єдиної державної політики економічного,

соціального і регіонального розвитку та розвитку країни в цілому, а також співробітництво з Європейським Союзом та іншими державами, моніторинг експорту та імпорту. з усіма країнами-партнерами.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України повністю займається наглядом та координацією зовнішньої торгівлі. До його складу входять відділи, які займаються розслідуванням та аналізом зовнішньоекономічної діяльності.

Міністерство фінансів України бере участь у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності шляхом координації повідомлення про експортно-імпортні операції та надання методичних вказівок щодо ведення їх обліку.

Державна митна служба України активніше залучається до валютного регулювання. Це центральний орган виконавчої влади, на який покладено функції адміністрування податків, ставок, митних платежів та єдиного соціального внеску, надання послуг громадянам і підприємствам, забезпечення виконання дохідної частини бюджету. Головною його метою є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення громадської безпеки та захист митних інтересів України.

ДМСУ спрямовується та координується КМУ та формує податкову та митну політику держави, контролює діяльність митниці, видає в межах своїх повноважень накази, організовує та контролює їх виконання.

За роки незалежності України організаційна структура Державної Держави Україна неодноразово зазнавала серйозних реорганізацій, що супроводжувалося неодноразовими змінами назв, кількості структурних підрозділів, їх функцій і завдань.

Свій початок й організаційні коріння ДМСУ бере у 1990 році, коли набули чинності Закону України «Про державну податкову службу в Україні» від 04.12.1990 р. № 509-XII та Указ Президента України «Про утворення Державного митного комітету України» від 11.12.1991 № 1.

Згодом, у 1996 році Державний митний комітет України був реорганізований у Державну митну службу України.

До 2012 року Державна податкова служба України і Державна митна служба України були спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади України, голова яких призначався і звільнявся Президентом України. У 2012 році дані державні органи зі спеціальним статусом були об'єднані у Міністерство доходів і зборів України, а в 2014 році – реорганізовані у ДФСУ.

Серед основних функцій, які виконує ДМСУ в частині валютного регулювання, можна виділити наступні:

1) реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за своєчасністю розрахунків в іноземній валюті в межах строк, встановлений законом;

2) контроль за своєчасністю подання платниками податків передбаченої законодавством інформації, своєчасністю, достовірністю, сумлінністю ліквідації та сплати податків і зборів, єдиного внеску, митних платежів та інших;

3) облік платників податків та платників єдиного податку, осіб, які здійснюють операції з товарами під митним контролем, об'єктами оподаткування та об'єктами, пов'язаними з оподаткуванням;

4) забезпечує облік податків і зборів, платежів;

5) проведення диференціації платників податків; застосування адміністративного арешту майна платників податків та зупинення видаткової операції на рахунках у банках, фінансові санкції до платників єдиного внеску;

б) повернення податкового боргу платників податків, а також своєчасне стягнення не нарахованих або не сплачених сум єдиного внеску платників єдиного внеску;

7) проводить роботу щодо розстрочення, строків та реструктуризації грошових зобов'язань і податкового боргу, погоджує з Міністерством фінансів України рішення про розстрочення (відстрочення) грошових зобов'язань платників податків або податкового боргу на строк, що перевищує встановлений законом термін. бюджетний період, виконання в межах повноважень, передбачених законом, погашення безнадійної податкової заборгованості;

8) запобігання та протидії контрабанді та порушенням митних правил на митній території України.

Контроль за дотриманням антимонопольного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності здійснює Антимонопольний комітет України.

«Торгово-промислові палати надають практичну допомогу підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, сприяють розвитку експорту українських товарів та послуг, для чого надають своїм членам широкий спектр професійних послуг, в тому числі консультаційних з питань зовнішньої торгівлі та оцінки ринків, проводять незалежну експертизу товарів, здійснюють оцінку рухомого і нерухомого майна, нематеріальних активів, надають послуги з штрихового кодування товарів, патентно-ліцензійні послуги, оформляють документацію з метою забезпечення захисту прав на інтелектуальну власність та ін. Палати надають українським та іноземним підприємцям ділову та юридичну інформацію, організовують семінари, конференції, виставки в Україні і за кордоном, забезпечують ділові переговори з економічних питань» [57].

Органи територіального управління економічної зони створюються за погодженням з відповідними місцевими радами народних депутатів України та в межах загального ліміту бюджетних коштів, що виділяються на утримання відповідних органів державного регулювання України. Дії зазначених підрозділів (відділів) не повинні суперечити нормативним актам

місцевих Рад народних депутатів України, крім випадків, коли такі дії передбачені або впливають із законів України. До повноважень у сфері зовнішніх і міжнародних економічних відносин місцевих державних адміністрацій належать:

- у забезпеченні виконання зобов'язань України за міжнародними договорами на відповідній території;

- у сприянні розвитку міжнародного співробітництва в галузі економіки, захисту прав людини, боротьби з тероризмом, екологічної безпеки, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, туризму, фізкультури і спорту;

- в укладенні договорів з іноземними партнерами про співробітництво в межах компетенції, визначеної законодавством;

- у сприянні зовнішньоекономічним зв'язкам розташованих на його території підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності;

- у сприянні розвитку експортної бази та збільшенні виробництва продукції на експорт;

- в організації прикордонної та прибережної торгівлі;

- у сприянні діяльності митних органів і прикордонних служб, створенні умов для їх нормального функціонування;

- у внесенні в установленому порядку до компетентних органів пропозицій щодо залучення іноземних інвестицій для розвитку економічного потенціалу відповідної території.

Для налагодження та розвитку співробітництва у зовнішньоекономічній сфері створено міжнародні органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності. До них належать міжнародні міжурядові установи та організації та міжнародні неурядові установи та організації.

До міжнародних міжурядових установ і організацій у зовнішньоекономічній сфері належать установи та організації, утворені на основі добровільних офіційних багатосторонніх урядових угод між країнами та утворені як інституційні одиниці у зовнішньоекономічній сфері. Вони

створюються на основі добровільної участі країн, передбачаючи функціонування постійно діючих наднаціональних органів, наділених певними повноваженнями та функціями (координаційні, арбітражні та ін.).

Міжурядові організації загальної компетенції світового рівня охоплюють у своїй діяльності значну кількість сфер діяльності. На глобальному рівні важливими міжнародними організаціями є Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та консультативні групи держав. До міжнародних неурядових установ та організацій спеціальної компетенції належать спеціалізовані установи, міжнародні урядові організації ООН, у яких одна з функцій є основною, а інші — допоміжними. Ці міжнародні організації регулюють валютно-кредитний ринок, торгівлю, митне співробітництво, міжнародний транспорт тощо.

Інституційна структура міжнародного валютно-кредитного ринку складається з групи міжнародних банків, обмінних контор, валютних фондів, державних установ і міжнародних організацій, через які рухається капітал у зовнішньоекономічному середовищі. Важливу роль у сфері валютно-кредитних відносин відіграють Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку.

«Україна самостійно набуває членства в міжнародних міжурядових організаціях на основі відповідних міжнародних договорів та/або установчих актів зазначених організацій за умов, що вони не суперечать цілям та принципам Конституції України. Розбудова співробітництва з міжнародними фінансовими інституціями є невід'ємним атрибутом політики будь-якої держави, котра системно розвиває міжнародні фінансові відносини. Можливості фінансування, що відкриваються завдяки співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, за певних умов дають змогу активізувати економічне зростання» [2].

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що розвиток інституцій регулювання ЗТД в Україні є явищем динамічним і на нього

впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори. Формування інституційного середовища має враховувати позитивні здобутки минулого та потреби сьогодення. Побудова ефективної економіки та досягнення високих і стабільних темпів зростання значною мірою залежить від ефективного інституційного забезпечення фіскального регулювання валютного обміну в Україні.

Висновки до першого розділу

Результати проведеного дослідження показали, що для досягнення цілей повноцінного входження України в систему Європейського торговельного простору доцільно на основі розумного поєднання принципів вільної торгівлі та національного економічного протекціонізму. , оскільки кожна країна Європейського Співтовариства у своїй зовнішньоекономічній діяльності буде керуватися насамперед національними економічними інтересами, а не прагненнями європейського добробуту.

Особливе місце серед економічних методів державного регулювання економічних процесів загалом і зовнішньоекономічної діяльності зокрема належить податковому регулюванню. Запуск ефективних механізмів податкового регулювання валютного обміну сприяє підвищенню конкурентоспроможності української економіки, активізації інноваційно-інвестиційної складової розвитку та позитивно вплине на структурні процеси в реальному секторі економіки.

Аналіз класичних та сучасних наукових джерел засвідчив відсутність у них визначення поняття «податкове регулювання зовнішньоекономічної діяльності». Виходячи з дослідження етимології поняття, пропонується розуміти динамічну систему заходів державного регулювання із застосуванням інструментів, важелів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується захист національних економічних інтересів у

зовнішньоекономічній сфері під податковою регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Також фіскальне регулювання ЗЕД можна розглядати як процес розробки та застосування відповідних державних інструментів, важелів та санкцій, спрямованих на зміну регулятивного впливу на зовнішньоторговельну сферу з метою захисту національних економічних інтересів.

Встановлено важливу роль фіскального регулювання зовнішньої торгівлі у захисті національних економічних інтересів і сприянні розвитку міжнародної торгівлі, тобто в гарантуванні економічної безпеки держави. Це дозволяє стверджувати, що процес фіскального регулювання валют необхідно розглядати не лише з фінансової точки зору, а й з призми підходів безпеки.

Вибір та ефективне поєднання інструментів, важелів і регуляторів є найскладнішим завданням у процесі реалізації фіскальної політики, у тому числі валютного курсу. Це особливо складне завдання для нашої держави, яка, з одного боку, через процеси євроінтеграції змушена відкрити торговельні кордони для європейських і світових товарів, а з іншого – дбати про власні економічні інтереси. . та інтереси власних виробників.

У загальному розумінні митне регулювання є відображенням державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність. У широкому розумінні митне регулювання — це державна діяльність, відповідно до якої складаються суспільні відносини, врегульовані нормами митного права — митні правовідносини. У строгому розумінні митне регулювання розглядається як регламентований порядок здійснення заходів нетарифного та митно-тарифного регулювання за допомогою митної адміністрації.

РОЗДІЛ 2

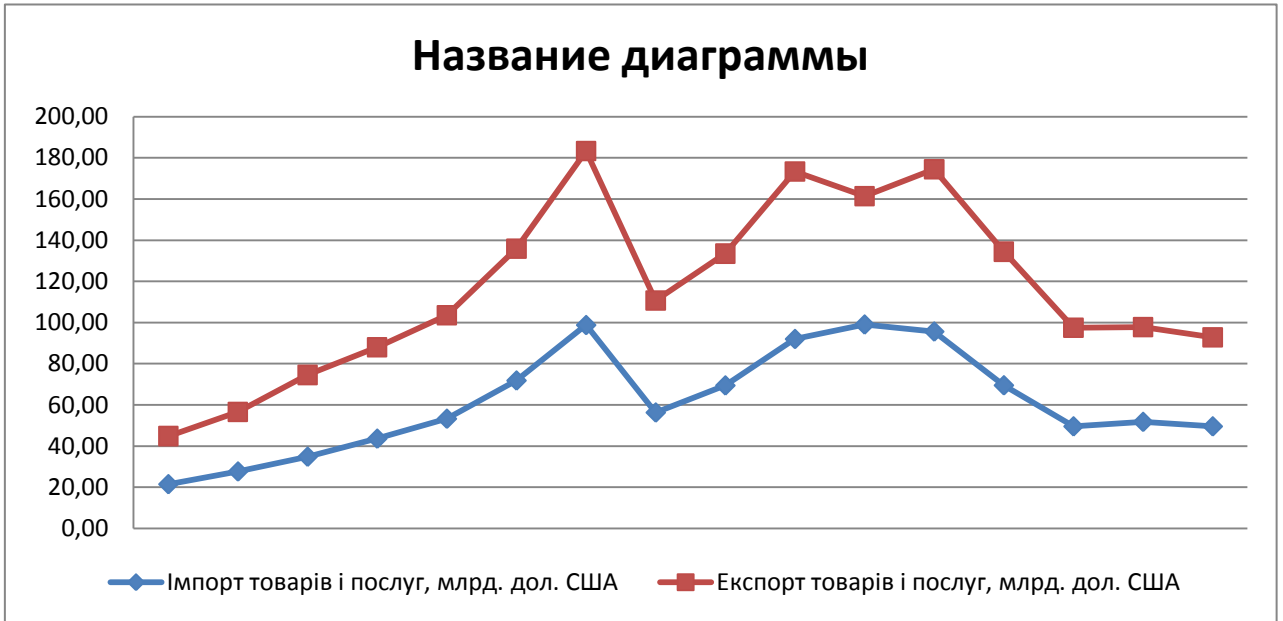
ФІСКАЛЬНИЙ СТАН РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку зовнішньоторговельної діяльності України

Однією з найважливіших причин погіршення макроекономічної ситуації в Україні стало зменшення обсягів експорту та зростання обсягів імпорту, що супроводжувалося девальвацією національної грошової одиниці та зниженням конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Погіршення стану соціальної сфери лише поглибило наявні проблеми. Уряд, політика якого зводилася до збереження власної політичної кваліфікації, не був зацікавлений інвестувати в освіту та медицину, оскільки результати такого інвестування помітні лише в довгостроковій перспективі.

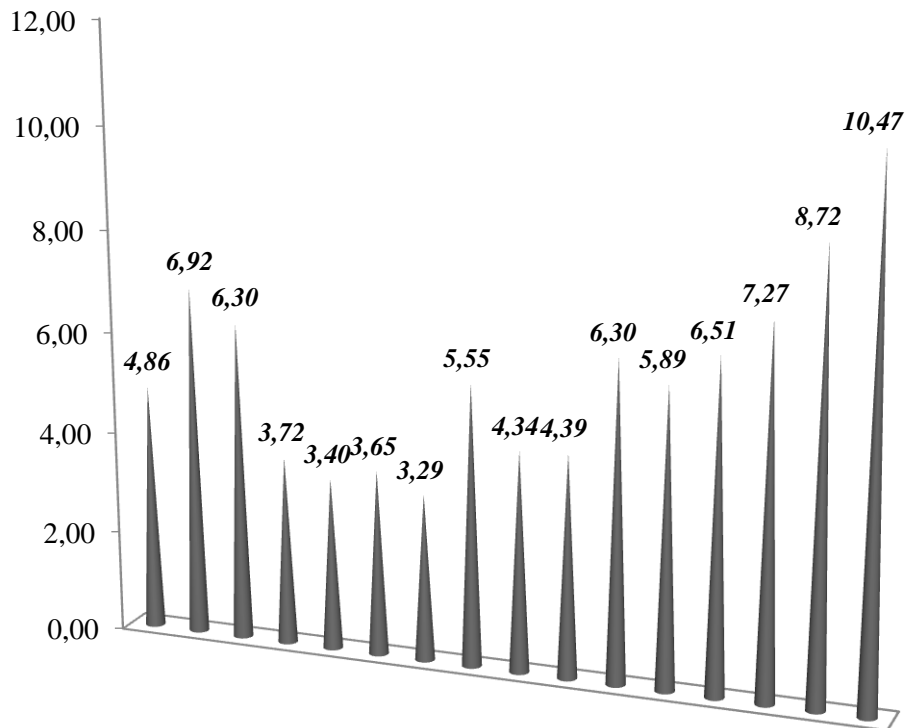
Протягом 2015-2021 рр. обсяг імпорту значно перевищував обсяг експорту. Найбільший розрив спостерігався упродовж 2015-2017 рр., в часи коли макроекономічні проблеми загострились. Протягом трьох останніх років динаміка обсягів зовнішнього-торговельних операцій значно скоротились, імпорт продовжує домінувати у зовнішньоекономічній діяльності України. На рис. 2.1 представлено динаміку обсягів експорту та імпорту товарів і послуг за період 2015-2021 рр., млрд. дол. США.

Важливим етапом у розвитку зовнішньоекономічної діяльності України стало запровадження преференцій для вітчизняних виробників на експорт окремих товарних груп до країн ЄС. Проте, судячи з динаміки зовнішньоторговельних операцій за останні три роки, це практично не вплинуло на стан зовнішньої торгівлі. Позитивні ефекти можна побачити лише у зміні географічної структури зовнішньої торгівлі. Основними статтями національного експорту залишаються сировина, сільськогосподарська продукція та деякі види послуг, зокрема у сфері

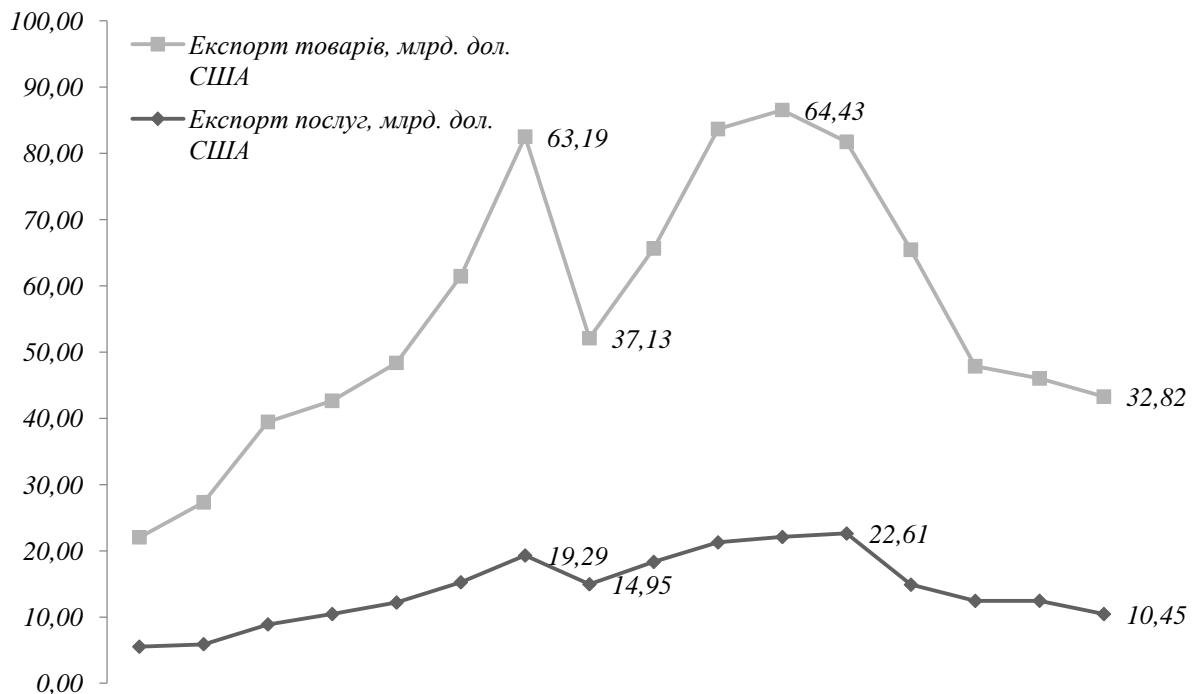
Рис. 2.1. Динаміка експорту та імпорту Україною товарів і послуг за 2015-2021 рр., млрд. дол. США.

За даними Світового банку, за останні три роки частка високотехнологічного експорту з України в загальному обсязі експорту становить 7-8%. З 2018 року цей показник зріс утричі, загальну динаміку наведено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка частки експорту послуг високотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту за 2015-2021 рр.,%

Як видно з рис. 2.2, починаючи з 2018 р., обсяг експорту послуг у сфері «High Tech» помітно зростає відносно загального експорту послуг з України. Така динаміка зумовлена тим, що ця галузь зберегла «свої позиції», а інші втратили ринки через посилення макроекономічної нестабільності та уповільнення темпів розвитку світової економіки. В умовах високого рівня невизначеності, характерного для сучасної світової фінансової системи та її високого рівня концентрації, спонукає компанії інвестувати в розробку інноваційних продуктів і технологій, що дає змогу підвищити рівень конкурентоспроможності та отримати тимчасові переваги на ринку. Загальні обсяги експорту з поділом на сферу послуг і товарів представлені на рис. 23.

Рис. 2.3. Динаміка експорту України товарів і послуг упродовж 2015-2021 рр., млрд. дол. США.

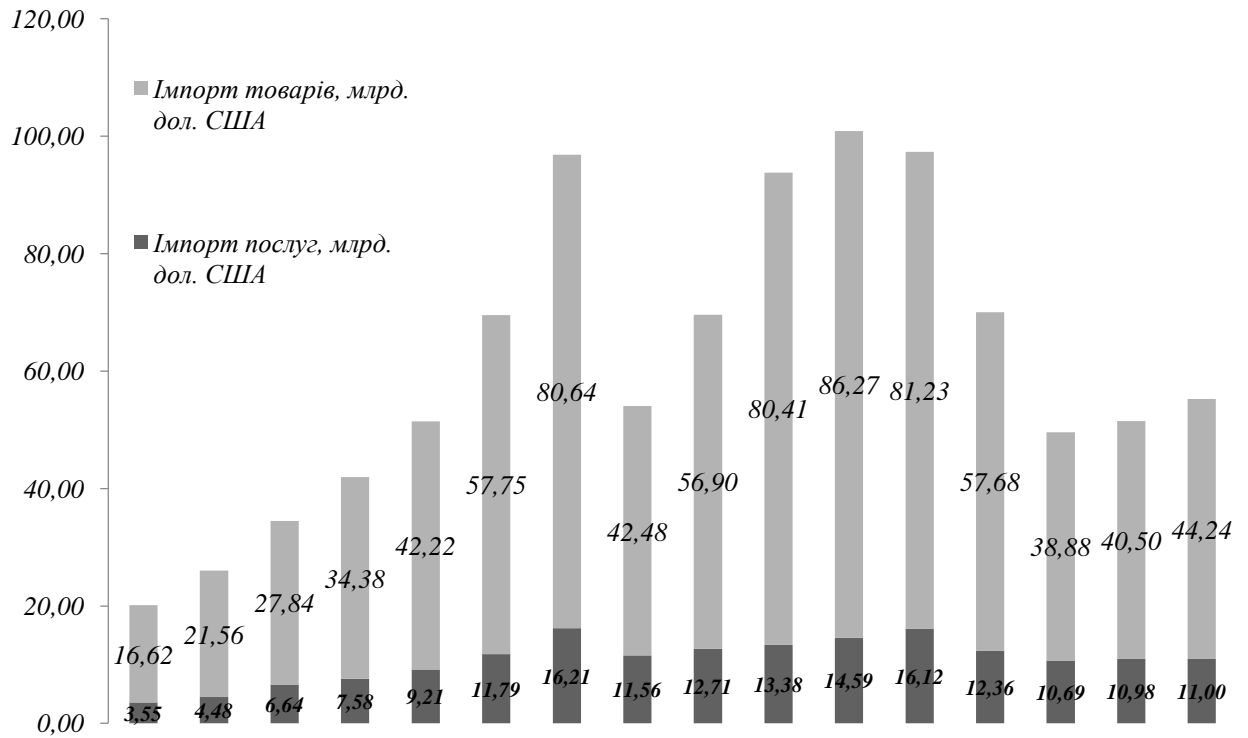
Як бачимо на рис. 2.3, обсяг експорту послуг значно перевищує експорт товарів. Причини цього можуть бути наступними: вартість послуг значно перевищує вартість типових вітчизняних товарів, які експортуються, як правило, це товари з низькою доданою вартістю (продукція сільського господарства, продукція добувної промисловості).

Враховуючи сприятливі тенденції експорту високотехнологічної продукції, необхідно розглядати структуру експорту та імпорту з точки зору співвідношення «послуги-товар» на основі сучасної парадигми, згідно з якою ознака економічно розвиненої держави є переважання частки послуг над виробництвом товарів у загальному ВВП.

Частка послуг у вітчизняному експорті є значною. По-перше, Україна головним чином виробляє та експортує товари з низькою доданою вартістю, що приводить до знецінення національного експорту.

По-друге, в Україні починають формуватися креативні індустрії інноваційно-технологічного спрямування, які експортують інтелектуальні послуги. Виникає природне питання – якщо частка послуг є значною (20-30%) у національному експорті, то чи це є ознакою того, що в Україні сформована постіндустріальна система економічних відносин. Очевидно відповідь на це питання – «ні», оскільки конкурентоспроможність вітчизняних підприємств залишається порівняно не високою, що логічно впливає із попереднього дослідження динаміки експорту товарів і послуг з України. Після скасування митних обмежень на ввезення більшості товарів до країн ЄС, динаміка вітчизняного експорту залишилась не змінною. Це доводить, що рівень розвитку зовнішньоекономічних відносин України на даний момент є порівно не високим.

Для більш глибокого дослідження тенденцій у зовнішньоекономічній діяльності України розглянемо динаміку структури імпорту з точки зору співвідношення «товари-послуги». На рис. 2.4 представлено порівняльну динаміку імпорту товарів та послуг за період 2015-2021 рр., млрд. дол. США.

Рис. 2.4. Порівняльна динаміка імпорту Україною товарів та послуг за період 2015-2021 рр., млрд. дол. США.

Як бачимо на рис. 2.4, спостерігається переважання товарів у структурі імпорту України. Причинами цього може бути те, що в багатьох галузях технічної продукції вітчизняний виробник ще не представлений. Протягом 2015-2017 років спостерігається зростання імпорту послуг, а імпорт товарів – скорочення. Так, у 2016-2017 роках значення цього показника знизилося майже на 50%. Причинами цього може бути збільшення споживання товарів і послуг на внутрішньому ринку, що підтверджується зростанням ВВП за останні 3 роки та очікуванням зростання цього показника у 2018 році.

Важливим фактом є те, що прогнози всіх названих організацій щодо зростання ВВП у 2018 році покращилися з наближенням грудня 2017. Це свідчить про прискорення темпів зростання ВВП до кінця року., що нетипово для України, виробництво сировини, в якому він значно представлений сільськогосподарською продукцією та іншими товарами з низькою доданою вартістю.

Збереження та покращення очікувань щодо росту ВВП України може сприятливо відобразитись на стані зовнішньоекономічної діяльності. Так, збільшення обсягів внутрішнього виробництва, при незмінних обсягах споживання на внутрішньому ринку може призвести до зростання експорту. Покращенню динаміки зовнішньоторговельних операцій сприяє також лібералізація політичних відносин на міжнародній арені. В даному випадку йдеться про введення безвізового режиму не тільки із країнами ЄС, а й з багатьма іншими. Проте, в умовах зростання економіки після тривалої кризи не варто очікувати на пропорційне зростання експорту товарів та послуг, оскільки паралельно із зростанням ВВП відбувається зростання обсягу споживання на внутрішньому ринку, що призводить до уповільнення або скорочення темпів росту експорту. Тут не зайвим буде згадати фразу героя відомого роману «Звіяні вітром»¹ Р. Батлера, видуманого автором успішного підприємця, про те, що люди, які довгий час тратили не багато, при ледь помітному покращенню рівня життя, починають тратити із подвійною силою.

Отже, видно, що темпи уповільнення обсягів зовнішньоторговельних операцій України зберігають постійну тенденцію до скорочення експорту та збільшення імпорту. Рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників залишається відносно низьким. Ці процеси збігаються в часі зі зростанням ВВП, що свідчить про зростання споживання на внутрішньому ринку.

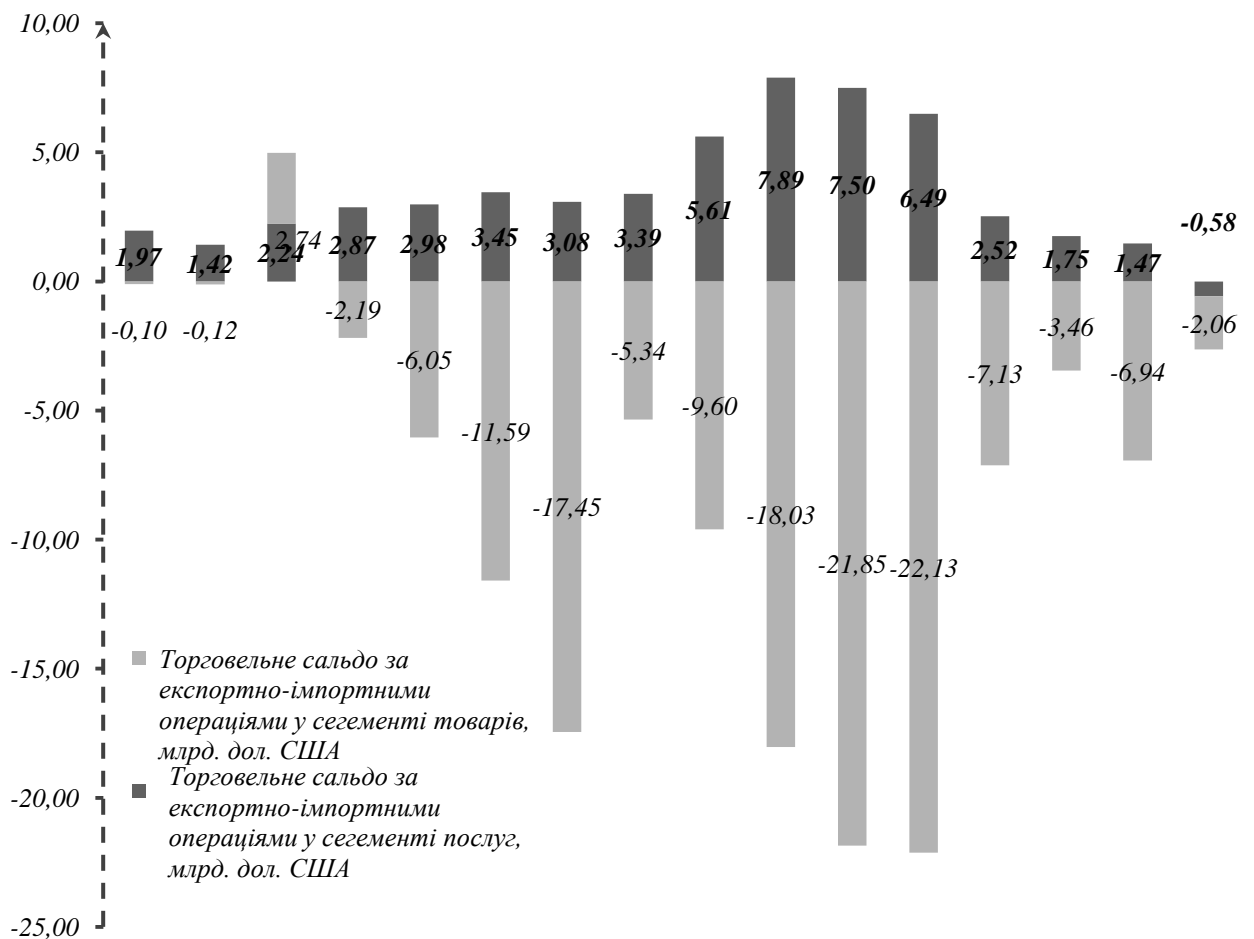
Суперечлива політика уряду протягом останніх двох років щодо фіскального регулювання, яка може мати негативні наслідки для національного експорту в коротко- чи середньостроковій перспективі, може бути однією з причин збереження несприятливих тенденцій у динаміці експортних операцій та імпорту до України. Прикладом таких дій уряду може бути скасування у квітні 2018 року відшкодування ПДВ для виробників насіння сої та соняшнику, а також запровадження експортного мита на цю продукцію. Така політика нібито направлена на

зростання внутрішнього експортно-орієнтованого виробництва продуктів переробки цих культур, проте насправді, може виявитись не продуманим грубим втручанням у вітчизняну економіку, яка і без того зберігає високий рівень нестабільності. Більше того, це втручання відбувається у галузі, яка є профільною для України. Скасування відшкодування податку на додану вартість на експорт насіння соняшника та сої разом із укріпленням гривні, яке зазвичай спостерігається з квітня по жовтень, у час коли аграрні підприємці активно експортують свою продукцію, може призвести до значного скорочення експорту цих культур, зменшення їх ринкової вартості на внутрішньому ринку та збитків для підприємств, які їх вирощують. Це, у свою чергу, призведе до скорочення податкових надходжень.

Для збереження конкурентоспроможності продукції переробної промисловості необхідним є створення «справедливих правил гри» для всіх. Вітчизняні переробні підприємства мають конкурувати за національну сировину із закордонними споживачами на основі ринкового механізму попиту і пропозиції. Такі грубі втручання, які мають місце сьогодні, призводять до зростання монополізації національної економіки, оскільки в умовах погіршення стану підприємств-постачальників, можливим є їхнє поглинання, підприємствами, які скуповують в них сировину. Це також відбирає віру підприємців у можливість збереження стабільності, що може призвести до скорочення підприємницької активності. Система економічних відносин є симбіозом взаємодії підприємств різних галузей, тому відхід від ринкових правил гри у довгостроковій перспективі може призвести до руйнування системи або щонайменше погіршення її стану. Для більш детальної оцінки стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічних відносин в Україні необхідним є аналіз динаміки торговельного сальдо та платіжного балансу протягом досліджуваного періоду.

Протягом останніх трьох років торговельне сальдо залишається від'ємним і зберігається на рівні 2-6 млрд. дол. США, що для порівняння із

2017 р. становить 2,2-6,6% обсягу ВВП та приблизно 5-15% обсягу бюджету України. Проте, стан розвитку зовнішньоекономічних відносин залишається несприятливим для України, зокрема для рівня її економічної безпеки. Для більш повного розуміння економічних процесів, які характерні для зовнішньоторговельних операцій представимо динаміку торговельного сальдо у розрізі товарів і послуг (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Порівняльна динаміка обсягу експортно-імпортних операцій упродовж 2015-2021 рр., млрд. дол. США

Як бачимо з рис. 2.6, розрив між експортом та імпортом протягом останніх трьох років скорочується, що є сприятливим явищем для вітчизняної економіки. Важливим трендами, які впливають із динаміки експорту та імпорту товарів і послуг є наступне:

– торговельне сальдо послуг протягом 2015-2021 рр. було за послугами є додатнім, проте за останні три роки значення цього показника скоротилось. У 2017 р. вперше протягом досліджуваного періоду спостерігалось його від'ємне значення;

– торговельне сальдо товарів протягом досліджуваного періоду було від'ємним. У 2017 р. значення цього показника виявилось найбільшим за останні 10 років;

– зниження обсягу торговельного сальдо послуг зумовлене зменшенням їх експорту, що в умовах зростаючої економіки свідчить про збільшення споживання на внутрішньому ринку.

Таким чином, на підставі аналізування динаміки експорту та імпорту товарів і послуг можна підсумувати, що незважаючи на негативну динаміку торговельного сальдо, стан зовнішньоекономічної діяльності у порівнянні з минулими роками можна характеризувати, як сприятливий та такий, що дає підстави говорити про перевищення експорту над імпортом у короткостроковій перспективі.

На основі рис. 2.6, можна зробити висновок, що динаміка експорту та імпорту у 2018-2019 рр. найбільш імовірно збереже тренд на незначне падіння. Це відповідає очікуванням Кабінету Міністрів України, який врахував це при формуванні Державного бюджету України на 2018 р., шляхом визначення середньорічного валютного курсу на рівні 29,3 грн./дол. На противагу 2017 р., значення середньорічного валютного курсу відповідало рівню 27,2 грн./дол.

Варто зазначити, що, однак політика Уряду однак залишається не до кінця зрозумілою, оскільки не зважаючи на збільшення очікуваного валютного курсу, все ж проводиться політика економічного стримування, шляхом збільшення облікової ставки НБУ, яка протягом січня-квітня 2018 р. становить 16-17%. На противагу 2017 р., середньорічне значення цього регулятора складало 13,5%. Збільшення облікової ставки доцільне тоді коли

економіка знаходиться на етапі швидкого росту, тоді, з метою згладжування економічних циклів, проводиться політика зменшення грошової маси в економіці. Питання про доцільність такого рішення на етапі зародження «перших симптомів» економічного відновлення після затяжної кризи виходить за рамки цього дослідження, проте є важливим з точки зору впливу на стан зовнішньоекономічних відносин в Україні.

Якщо розглянути помісячну динаміку облікової ставки НБУ протягом 2015-2017 рр., можна відзначити, що протягом першого кварталу року, облікова ставка залишилась на відносно високому рівні, що супроводжувалось її зниженням до середини літа і зростанням у другій половині осені і початку зими. Очевидним припущенням, яке випливає із цього є те, що цей регулятор використовується не так для стимулювання економічного розвитку, як для стабілізації національної грошової одиниці. Це дає «грунт» для подальшої дискусії з приводу впливу таких заходів на стан зовнішньоторговельних операцій в Україні і рівень економічної безпеки. Головними аспектами які варто відзначити є наступні:

1. Знецінення національної грошової одиниці сприятливо впливає на зростання інвестиційної привабливості України та дає переваги експортерам, як на споживчому ринку, так і на ринку ресурсів.

2. Головними статтями вітчизняного експорту є сільськогосподарська продукція та різного роду сировина і напівфабрикати з низьким рівнем доданої вартості. Це свідчить про те, що Україна експортує найбільше товарів у період із другої половини весни і закінчуючи першою половиною осені 2017 р.

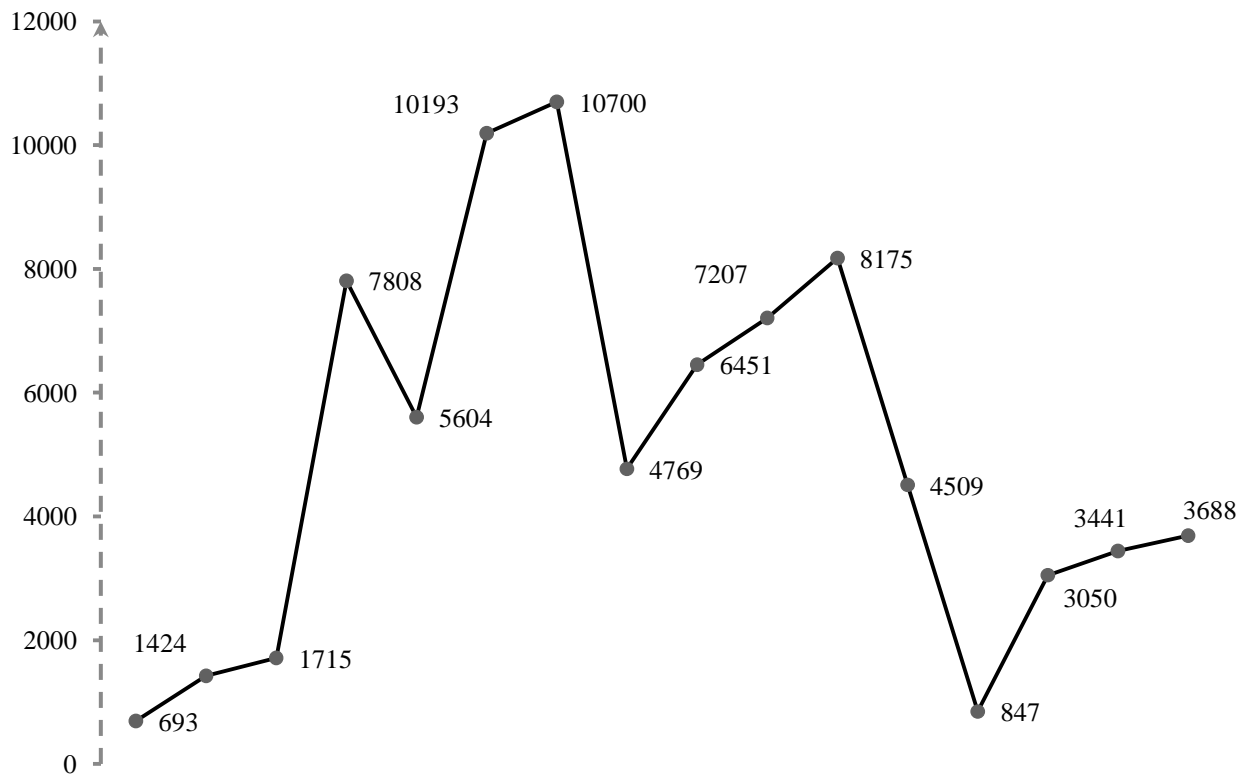
3. Політика уряду спрямована на підтримання валютного курсу вступає в активну фазу у періоди коли економіка є найбільш вразливою, тобто у зимовий та осінній періоди, що, однак, викликає певні сумніви, оскільки причиною цієї «вразливості» є відносно не висока активність національних виробників на закордонних ринках. Це дає підстави припустити, чи не більш

раціональним є збереження облікової ставки на середньорічному рівні, що стимулюватиме розвиток вітчизняного експорту протягом цього періоду?

4. Стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності у період її найбільшої інтенсивності та стримування у період найменшої інтенсивності можна розглядати, як політику спрямовану не так на збереження стабільності, а як політику спрямовану на «розхитування» і так не стабільної системи вітчизняних зовнішньоекономічних відносин, що суттєво знижує рівень національної економічної безпеки.

Таким чином, перелічені аспекти дають підстави вважати, що монетарна політика, яка проводиться в Україні є не до кінця обґрунтованою, оскільки спрямована головним чином на стабілізацію національної грошової одиниці, а не на стимулювання розвитку економіки. Держава втручається у валютний ринок, що з точки зору ринкової економіки, є не завжди виправданим. Слід також зауважити, що системна політика підтримки вітчизняного експорту відсутня також і у інших сферах державного регулювання. Приклади не до кінця зрозумілих рішень у сфері фіскальної політики також були приведені вище. Ці та інші чинники зумовлюють необхідність більш детально розглянути питання економічної безпеки України.

Одним із найбільш важливих показників, які відображають стан зовнішньоекономічної діяльності в Україні є динаміка притоку інвестицій із закордону. Аналіз цього індикатора характеризує рівень інвестиційної привабливості країни та її потенціал щодо розвитку експортно-орієнтованої економіки. На рис. 2.6 представлено динаміку величини чистого притоку прямих закордонних інвестицій в економіку України за період 2015-2021 рр.

Рис. 2.6. Динаміка чистого притоку прямих закордонних інвестицій в Україну упродовж 2015-2021 рр.

Як бачимо на рис. 2.6, динаміка чистого надходження прямих іноземних інвестицій є нестабільною, але протягом останніх трьох років спостерігається тенденція до незначного зростання цього показника, особливо в порівнянні з темпами зростання протягом 2015-2021 років. Прямі іноземні інвестиції в Україну корелюють з динамікою ВВП та обсягом експорту. Це свідчить про те, що формування сприятливого інвестиційного клімату може позитивно впливати на стан розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України, створюючи підґрунтя для формування конкурентоспроможної експортоорієнтованої економіки.

2.2. Оцінка впливу фіскального регулювання на економічну безпеку України

Наступним етапом дослідження логічно виступає аналіз впливу механізму фіскального регулювання на економічну безпеку України. Деякі із причин такого припущення уже були наведені вище, проте важливим аспектом, про який ще варто згадати є те, що рівень податкових надходжень значним чином залежить від ставок податків і, у свою чергу, впливає на стан макроекономічного розвитку країни як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі. Скорочення податкових надходжень може призвести до зростання державного боргу, зменшення фінансування соціальної сфери, уповільнення темпів розвитку економіки, що у багаторічній перспективі може призвести до зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, девальвації національної грошової одиниці, зростання безробіття та погіршення демографічного і соціально-культурного стану країни.

У цьому розділі пріоритетною метою є моделювання впливу ставок податків на податкові надходження та впливу податкових надходжень на макроекономічні тенденції притаманні Україні протягом останніх періодів. Це дозволить сформулювати розуміння впливу механізму фіскального регулювання на стан розвитку економіки, зокрема, зовнішньоекономічних відносин, та визначити перспективи подальших змін у перспективі 1-5 років. це також уможливить визначити напрямки удосконалення фіскальної політики з метою покращення її впливу на стан розвитку економіки та посилення економічної безпеки країни.

У процесі дослідження впливу механізму фіскального регулювання на економічну безпеку України обґрунтованим є використання методів математичного моделювання та графічного аналізу, оскільки вони дають змогу дослідити кількісні аспекти такого впливу та встановити можливі способи удосконалення фіскального регулювання з точки зору їх кількісної

зміни. Окрім математичних методів можна використовувати експертне опитування або анкетування, проте результати такого дослідження базуються на суб'єктивній точці зору експертів і не дають змоги дослідити перспективну динаміку аналізованих показників у детальній формі. Крім цього не виключеним є те, що опитувані експерти також використовують математичні методи для проведення економічного аналізу. На рис. 2.7 представлено послідовність математичного моделювання впливу механізму фіскального регулювання на економічну безпеку України.

Рис. 2.7. Послідовність аналізування впливу механізму фіскального регулювання на економічну безпеку України

Представлена на рис. 2.7. послідовність аналізу передбачає пошук залежності між ставками податків та обсягами податкових надходжень на першому етапі проведення обчислень, і отримання залежності між значеннями макроекономічних показників та обсягами податкових

надходжень на другому етапі розрахунків. Така послідовність дає змогу визначити, наскільки раціональними є обрані ставки податків, та яким є вплив податкових надходжень на економічний стан країни.

Ставки податку на додану вартість практично не змінюють на ввезені товари. Виняток становлять лише ті товари, які у короткостроковій перспективі не можуть бути заміщені товарами національного виробництва, наприклад, медичне обладнання. На такі товари діє ставка податку 7%, на всі інші групи імпортованих товарів ставка податку на додану вартість встановлена на рівні 20%. Оскільки динаміка ставки податок на додану вартість є практично не змінною, то при аналізуванні цього податку доцільним є опустити дослідження залежності податкових надходжень від ставки податку і перейти до аналізування впливу податкових надходжень на динаміку макроекономічних показників. Такий аналіз дасть змогу визначити, чи попереднє припущення про те, що зростання надходжень від податку на додану вартість із ввезених товарів може мати несприятливий вплив на економічну безпеку держави у довгостроковій перспективі.

До макроекономічних показників, на основі яких можливим є визначити рівень економічної безпеки держави слід віднести:

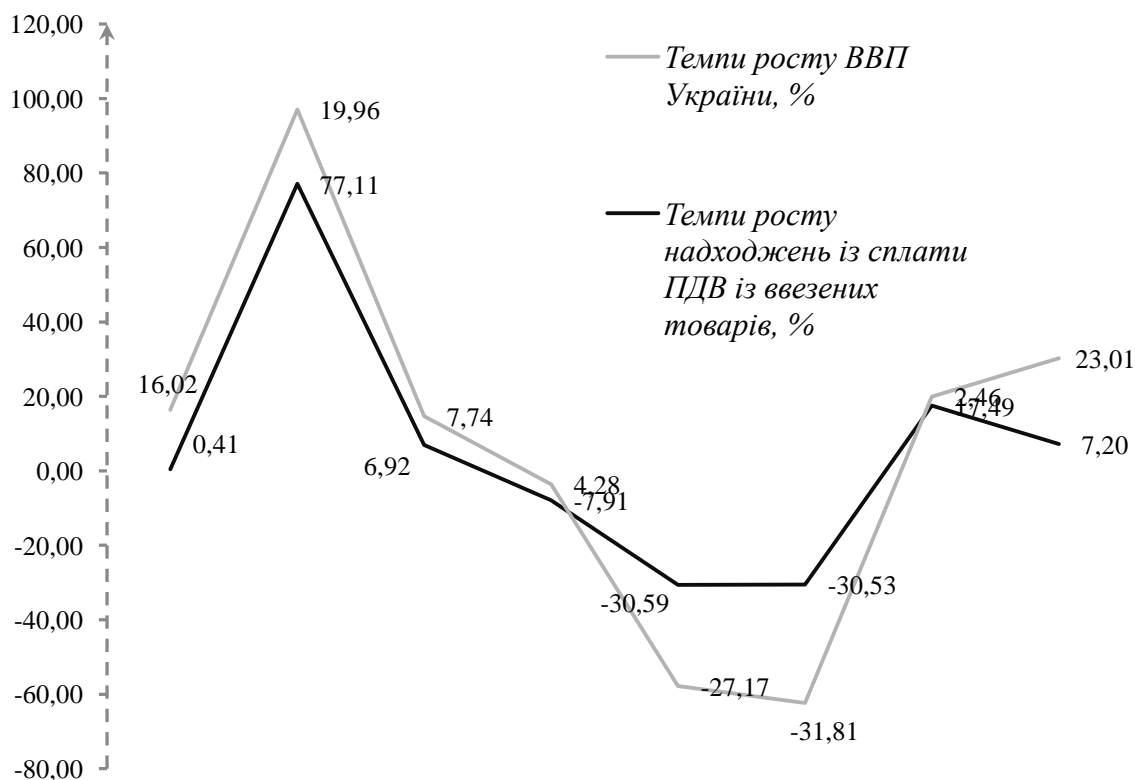
1) валовий внутрішній продукт (характеризує загальний обсяг виробництва товарів кінцевого споживання та відображає динаміку розвитку економіки);

2) темпи інфляції та рівень безробіття - показники, які є взаємозалежними у теорії макроекономічного аналізу (закон Філіпса), проте відображають соціально-економічний рівень життя громадян країн і тому не можуть бути опущені при дослідженні впливу фіскального регулювання на економічну безпеку України;

3) державний борг України - характеризує рівень економічної незалежності країни та рівень її боргового навантаження, є одним із найбільш важливих показників економічної безпеки держави.

Вибір цих показників, обумовлений цілями даного дослідження. На основі врахування перелічених вище макроекономічних показників можливим є дослідити стан економічної безпеки держави, і відповідно, провести аналіз їх залежності від динаміки податкових надходжень. Наведений перелік показників дає змогу оцінити впливу фіскального регулювання на стан економічної безпеки України.

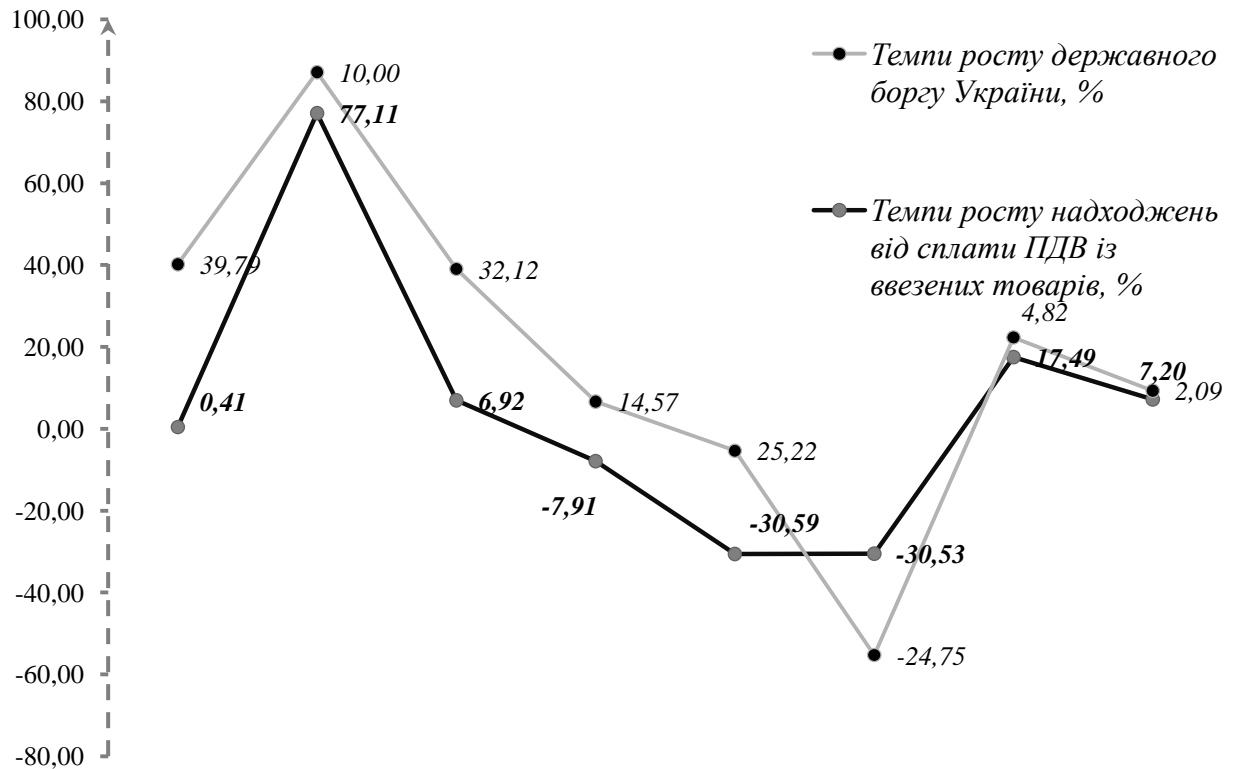
Оскільки податок на додану вартість дає найбільші фінансові надходження до Державного бюджету України, то аналіз впливу механізму фіскального регулювання на економічну безпеку держави розпочнемо саме з цього податку. На рис. 2.8. представлено порівняльну динаміку темпів приросту податкових надходжень від ПДВ з імпортованих товарів та ВВП України.

Рис. 2.8. Порівняльна динаміка темпів приросту ВВП та надходжень від сплати ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, %

На основі аналізування рис. 2.8 бачимо, що динаміка ВВП та податкових надходжень від податку на додану вартість із ввезених товарів є високо корельованою (математична модель представлена нижче). Важливим аспектам є те, що зростання надходжень від сплати ПДВ із ввезених товарів протягом досліджуваного періоду (2015-2021 рр.) відповідає зростанню ВВП. Обернена тенденція спостерігається тільки у 2017 р., коли зростання ВВП не супроводжувалось зростанням обсягів надходжень від сплати податку на додану вартість із ввезених товарів. Це дає підстави вважати, що зростання рівня підприємницької активності в Україні зазвичай відбувається із зростанням обсягів імпорту. Причиною цього може бути те, що більшість бізнес-процесів, які протікають в Україні на мікрорівні значним чином залежать від імпортних товарів: техніки, технологій, палива тощо. Зростання ВВП в умовах зменшення обсягів податкових надходжень від сплати податків на додану вартість із ввезених товарів доводить, що рівень економічної незалежності України зростає. Це також доводить, що відновлення економічного процвітання уже не потребує зростання імпорту і може частково реалізуватись за рахунок внутрішнього виробництва імпорто-замінних товарів.

Одним із найважливіших показників, які характеризують рівень економічної безпеки України є державний борг. Динаміка цього показника уже була представлена вище, з чого було зроблено висновок, що його обсяги зростають і найбільш імовірно, що у короткостроковій перспективі (1-3 роки) ця тенденція збережеться. На рис. 2.9. відображено порівняльну динаміку темпів приросту державного боргу та надходжень від сплати податку на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів.

Рис. 2.9. Порівняльна динаміка темпів приросту надходжень від сплати ПДВ із ввезених товарів та державного боргу України за період 2015-2021 рр.,%

З рис. 2.9, видно, що динаміка надходжень від сплати податку на додану вартість з імпортних товарів є низько-корельованою (коефіцієнт кореляції менше 0,1) із динамікою державного боргу України. Це свідчить, що зростання підприємницької активності, яке зазвичай супроводжується збільшенням обсягів імпортних операцій відповідає уповільненню зростання державного боргу. Таким чином, є підстави стверджувати, що вирішення проблеми економічної безпеки України є комплексним та виходить за межі фіскального регулювання. Оскільки для цих показників рівень кореляції є не значним, то побудова рівняння регресії є недоцільною.

Висновки до розділу 2

Проведений ретроспективний й оперативний аналіз динаміки показників зовнішньоекономічної діяльності України дозволяє стверджувати, що: по-

перше, у зовнішній торгівлі України спостерігається довготривала тенденція існування від'ємного сальдо торговельного та платіжного балансу, що свідчить про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки, її залежність від імпорту та не достатній експортний потенціал; по-друге, зростання ВВП, яке спостерігалось у 2015-2021 рр. відбувалось одночасно із зростанням обсягу імпорту та державного боргу, тому незважаючи на покращення макроекономічної ситуації, рівень економічної безпеки України залишається порівно не високим; по-третє, лібералізація торговельних відносин із країнами ЄС практично не вплинула на динаміку вітчизняного експорту; по-четверте, темпи росту державного боргу уповільнились, проте упродовж 2018-2019 рр. слід очікувати на збільшення значення цього показника.

Важливим етапом у розвитку зовнішньоекономічної діяльності України стало запровадження преференцій для вітчизняних виробників на експорт окремих товарних груп до країн ЄС. Проте, судячи з динаміки зовнішньоторговельних операцій за останні три роки, це практично не вплинуло на стан зовнішньої торгівлі. Позитивні ефекти можна побачити лише у зміні географічної структури зовнішньої торгівлі. Основними статтями національного експорту залишаються сировина, сільськогосподарська продукція та деякі види послуг, зокрема у сфері високих технологій. Встановлено, що рівень економічної безпеки України в значній мірі залежать від імпорту засобів та предметів праці. Результати дослідження показали, що зростання ВВП на 1% відбувається при зростанні податкових надходжень від ПДВ з імпортних товарів на 8,4%. Між обсягом надходжень від сплати ПДВ із ввезених товарів та рівнем безробіття й інфляцією існує обернено пропорційна залежність із часовим лагом у декілька років.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Основні шляхи удосконалення митного регулювання відповідно до вимог Європейського Союзу

Основним завданням Європейського Союзу є створення спільного ринку і поступове зближення економічної політики країн-членів. Для вирішення цього завдання в ст. 3 Римського договору викладені принципи відносин між державами-членами:

а) скасування між державами-членами митних зборів і кількісних обмежень на імпорт та експорт товарів, а також усіх інших рівнозначних за своїми наслідками заходів;

б) створення загального митного тарифу і загальної торгової політики по відношенню до третіх держав.

Створення спільного ринку передбачає вільний рух товарів з однієї держави - члена ЄС до іншої держави-члена ЄС» [88].

Основними вимогами ЄС у сфері митного регулювання, визначеними Порядком денним асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію, є спрощення митних процедур та сприяння торгівлі. До них віднесено:

(I) Безпечні та безперевні торговельні потоки:

- розвиток взаємного прозорого торговельного середовища; забезпечення того, що відповідне законодавство та процедури, а також адміністративна й виконавча спроможності митної адміністрації відповідатимуть цілям ефективного контролю та підтримці сприяння законної торгівлі загалом, гарантуючи при цьому безпеку та запобігання шахрайству;

(II) Управління ризиками та боротьба з шахрайством:

- співробітництво щодо впровадження сучасних технологій митного контролю, які базуються, зокрема, на вибірковому, заснованому на ризикові, контролі та спрощених процедурах відпуску товарів та контролю після розмитнення;

(III.) Інвестиції в модернізацію митних служб:

- розроблення та впровадження всеосяжного стратегічного плану (за підтримки ЄС за запитом України) для митної адміністрації, включаючи структуру, процедури, ресурси, IT-підтримку та план впровадження. Модернізовані митні взірці ЄС можуть слугувати критерієм для оцінки;

- подальший розвиток українського митного законодавства та його імплементаційних положень відповідно до міжнародних інструментів та стандартів, що застосовуються у митній сфері та торгівлі, у тому числі розроблених ЄС, Всесвітньою Митною Організацією, СОТ, ООН; співпраця щодо впровадження сучасної Гармонізованої системи з метою використання Комбінованої номенклатури та забезпечення чіткої й послідовної класифікації товарів;

- співробітництво щодо подальшого розвитку процедур митної оцінки та практики з метою забезпечення їх більшої прозорості й ефективності, включаючи обмін передовим досвідом стосовно імплементації стандартів СОТ;

- обміну передовим досвідом між митними органами в частині надання статусу уповноваженого (схваленого) експортера» [22].

Якщо виходити з основного принципу функціонування Світової організації торгівлі - лібералізації міжнародної торгівлі шляхом запровадження уніфікованих граничних митних та нетарифних обмежень, то законодавство України потребує суттєвих змін. Нині для подальшого розвитку і вдосконалення інституту митно-правового регулювання потрібна нова структурно-функціональна концепція, нові підходи щодо правових основ застосування державно-дискримінаційних заходів.

Враховуючи актуальність та проблемність процесу комплексної

підготовки України до вступу у ЄС, невизначеність на законодавчому рівні співвідношення між правовими категоріями «митно-правове регулювання» і «нетарифне регулювання», можна говорити про необхідність особливої пильності органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, при застосуванні ними Митного кодексу України, а також новітніх законів, пов'язаних зі вступом України в дану міжнародну організацію.

Узагальнюючи викладене, пропонуємо таке визначення цих понять для цілей даного дисертаційного дослідження: митно-тарифне регулювання - це сукупність державних заходів, спрямованих на захист внутрішнього ринку, безпеки національної економіки та виконання міжнародних договорів шляхом встановлення ставок митного оподаткування, надання тарифних пільг і преференцій, а також внесення змін в номенклатуру Єдиного митного тарифу України. Усі інші заходи держави (про які мова йшла в попередніх підрозділах) можна віднести до заходів нетарифного регулювання або заходів митного адміністрування. У митній справі під ними розуміють різноманітні обмеження щодо ввезення в Україну і (або) вивезення з її території товарів і транспортних засобів, метою яких є виконання міжнародних зобов'язань, захист економічної основи національного суверенітету, захист внутрішнього споживчого ринку, здоров'я населення, рослинного й тваринного світу, навколишнього середовища, моралі, прав громадян та підприємств.

Необхідно відзначити, що регулювання зовнішньоекономічною діяльністю на рівні держави може здійснюватись не тільки встановленням адміністративних та економічних обмежень, а й визначенням обсягу процедур, які необхідно виконувати підприємствам при переміщенні товарів через митний кордон, перебуванні товарів під митним контролем та їх митному оформленні. Автор відносить такі процедури до митного адміністрування як частини (підсистеми) державної системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Наведені наукові дефініції стосовно дослідження природи і механізмів

митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств різної форми власності і походження капіталів дають можливість зробити висновок, що для забезпечення базових інтересів держави необхідно знайти принциповий компроміс між економічними інтересами країн - членів ЄС та України при запровадженні уніфікованих адміністративних та процедурних обмежень.

Говорячи про основні шляхи удосконалення митно-правового регулювання в Україні, зазначимо, що вони відтворюються, насамперед, у законодавчому регулюванні, організаційному та процесуальному (процедурному) забезпеченні. Розглянемо їх визначальні складові.

Переорієнтація органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, з фіскальної та контролюючої функцій на сервісну та правозахисну говорить про необхідність зміни моделі системи органів влади, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в галузі митної справи.

Нова модель має на меті розмежування функцій реалізації податкової та митної політики, визначення державних органів, які формують митну політику

та які митну політику реалізують, встановлення чіткої ієрархії державних органів управління в галузі митної справи.

На нашу думку, на сучасному етапі органом, який формує митну політику, має стати Міністерство фінансів України, а центральним органом виконавчої влади, що реалізує митну політику, має стати Державна митна адміністрація України.

Сама назва «Державна митна адміністрація України», по-перше, відповідає критеріям міжнародної митної термінології, по-друге, відрізняється від назв центральних органів виконавчої влади, що реалізовували митну політику в минулому, - «Державний митний комітет України», «Державна митна служба України».

До митних установ можна віднести спеціалізовані навчальні заклади, науково-дослідні установи, лабораторії з питань експертизи та досліджень,

кінологічні центри тощо.

На сучасному етапі розвитку митних правовідносин контрабанда та шахрайство в митній сфері є злочинами, які завдають відчутних збитків національній безпеці держави.

Значна частина злочинів та порушень митного законодавства лежить у площині зовнішньоекономічної діяльності підприємств та являє собою дії представників суб'єктів господарювання, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Злочинні наміри осіб спрямовані на ухилення від оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон, отримання надприбутків від реалізації незаконно імпортованих товарів на внутрішньому ринку, незаконне відшкодування податку на додану вартість після проведення «псевдоекспортних» операцій тощо.

Злочинні дії в сфері зовнішньоекономічної діяльності гальмують економічний розвиток України, призводять до недобросовісної конкуренції, значних втрат державного бюджету та перешкоджають розвитку національного товаровиробника.

Приховування від митного контролю охоплює не тільки незаконне фактичне переміщення товарів через митний кордон, а й дії представників підприємств, що виражаються у наданні митниці як підстави для переміщення предметів контрабанди підроблених документів, документів, отриманих незаконним шляхом, документів, що містять неправдиві дані.

При цьому найбільш складними для виявлення порушеннями митного законодавства є інтелектуальна підробка - надання органам виконавчої влади, що реалізують митну політику, комерційних документів (інвойсів, рахунків-фактур тощо), що є справжніми за формою, але містять недостовірні відомості. Як правило, це заниження фактурної вартості товарів під час імпорту або завищення фактурної вартості під час проведення експортних операцій.

Основна частка ставок ввізного мита є адвалерною, ставка податку на

додану вартість також встановлена у відсотках до митної вартості, тому стягнення податків при імпорті прямо залежить від декларування рівня митної вартості товарів.

«Відповідно до статті 255 Митного кодексу України, митне оформлення завершується протягом чотирьох робочих годин з моменту пред'явлення комерційних транспортних засобів та всіх необхідних документів і відомостей митному органу» [27].

Зрозуміло, що в умовах обмеження часу на проведення митних процедур перевірку на автентичність комерційних документів, що містять неправдиві відомості, під час митного оформлення здійснити практично неможливо. Це пов'язано з необхідністю направлення запиту до митних адміністрацій інших країн, часу на проведення такої перевірки та отримання відповіді. Тому питанню вдосконалення організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні необхідно приділяти значну увагу. Оперативний обмін інформацією про митну вартість товарів, заявлен у країні експорту, позбавляє митну адміністрацію країни імпорту проводити додаткові перевірки та здійснювати зайві митні формальності. Тому нині є актуальним створення автоматизованої системи обміну інформацією про проведені зовнішньоекономічні операції між митними адміністраціями ЄС та ДМС України з використанням сучасних електронних засобів зв'язку.

Таким чином, одним із шляхів в боротьбі з шахрайством у сфері митної справи, що відповідає вимогам ЄС, є вдосконалення взаємодії та прискорення обміну інформацією між митними адміністраціями різних країн в режимі онлайн.

Питання ухилення від сплати податків при ввезенні товарів на митну територію України лежить у площині вдосконалення митно-тарифного регулювання. На нашу думку, питання сплати ввізного мита у повному обсязі можна вирішити шляхом встановлення комбінованих ставок мита на високоліквідні товари. Зазначений захід дозволить здійснювати митне

оформлення однієї категорії товарів у різних митницях ДМС за однаковими вартісними показниками.

Ще одним напрямом удосконалення митно-правового регулювання є посилення взаємодії органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, із правоохоронними в частині оперативного обміну інформацією про ймовірні факти контрабанди та порушень законодавства України, а між митницями ДМС та іншими компетентними державними органами - у частині оперативного отримання інформації про видані суб'єктам підприємництва дозволи на проведення зовнішньоекономічних операцій.

З метою виконання вимоги ЄС по впровадженню митного контролю, заснованого на аналізі ризиків, та визначенню необхідного організаційного забезпечення на сучасному етапі необхідно зменшити несанкціоноване втручання в процедуру митного оформлення посадових осіб, які за своєю компетенцією не мають право проводити митне оформлення товарів. Для цього доцільно закріпити на законодавчому рівні обов'язок посадових осіб ДФС, які не залучені до митного оформлення та інших державних, у тому числі правоохоронних, органів встановлювати додаткові форми контролю та припиняти митне оформлення виключно після внесення відмітки про таке рішення та його обґрунтування до АСАУР.

Для цього пропонуємо статтю 363 Митного кодексу України доповнити пунктом 5 такого змісту: «5. Залучення посадових осіб інших державних органів до процедури митного оформлення та митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, посадових осіб інших державних органів здійснюється після внесення інформації до програмно-інформаційного комплексу системи управління ризиків відповідно до Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками».

Таким чином, ще одним шляхом вдосконалення митно-правового регулювання, що відповідає вимогам ЄС, є застосування системи аналізу та управління ризиками при проведенні зовнішньоекономічних операцій,

активне наповнення автоматизованої системи митного оформлення електронними копіями дозвільних документів з боку компетентних державних органів та орієнтуваннями щодо можливих порушень митного законодавства з боку правоохоронних органів.

З метою реалізації вимог ЄС щодо передачі відповідальності за видачу сертифікатів EUR 1 від Української Торгової Палати до українського митного органу пропонуємо функцію видачі сертифікатів EUR 1 покласти на Спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень Державної фіскальної служби України та її територіальні підрозділи.

У зв'язку з наявністю розвинутої інфраструктури та матеріально-технічної бази лабораторій реалізація цієї вимоги потребує лише нормативного закріплення зазначеної вимоги ЄС та перепідготовки фахівців Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень ДМС для отримання спеціальних знань і навичок при визначенні країни походження товарів.

Іншим актуальним напрямом щодо запобігання й припинення митних правопорушень є проведення органами виконавчої влади, що реалізують митну політику, контролю на підставі методів аудиту.

На сучасному етапі пропонується створити багатоступеневу систему контролю за рухом імпортованих товарів з моменту їх ввезення на митну територію України до моменту реалізації споживачу. Зазначена система покликана забезпечити, по-перше, виявлення товарів, що надійшли в Україну контрабандним шляхом, по-друге, сплату суб'єктами господарювання всіх належних податків у повному обсязі, по-третє, виявлення фактів фальсифікації продукції. Зазначене завдання може бути вирішене в межах митного контролю на підставі методів аудиту та потребує об'єднання зусиль органів ДМС та правоохоронних органів. А обладнання всіх без винятку торговельних точок касовими апаратами є нині актуальним завданням.

За результатами перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств після ввезення товарів на митну територію України органами

ДМС встановлені непоодинокі факти порушень законодавства України, а саме: заниження митної вартості товарів, нецільове використання товарів, незаконне отримання пільг тощо. Органами виконавчої влади, що реалізують митну політику, вживаються заходи по стягненню недоборів митних платежів, порушники притягуються до адміністративної відповідальності. Але наявні факти виявлення ознак злочинів, розслідування яких входять до компетенції органів податкової міліції, зокрема, ст. 212, 222 Кримінального кодексу. Тому реформування податкової міліції має перспективи щодо комплексного підходу під час розслідувань злочинів економічного характеру, пов'язаних із контрабандою та шахрайством у митній сфері.

«Перевірка митної вартості товарів, визначення країни походження товару, перевірка тарифної класифікації, правильності нарахування митних платежів, ідентифікація ризикових контрагентів та перевірка інших документів і відомостей відбувається безпосередньо при митному оформленні товарів й транспортних засобів, що технічно ускладнює митне оформлення, створює часові незручності при транспортуванні товарів, суттєво знижує фізичну пропускну спроможність митних постів та, відповідно, негативно впливає на обсяги експортно-імпортних операцій» [22]. Тому використання методів митного пост-аудиту прискорить процедуру митного оформлення та забезпечить підвищення ефективності контролю за проведенням зовнішньоекономічних операцій у частині сплати податків у повному обсязі.

Таким чином, ще одним шляхом удосконалення митно-правового регулювання, що відповідає вимогам ЄС, є вдосконалення та подальше глибоке впровадження контролю на підставі методів митного пост-аудиту, зміщення акцентів та перерозподіл ресурсів ДМС з процедури митного оформлення на процедуру перевірки системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів після завершення митного оформлення.

Системне удосконалення нетарифного регулювання, як одного з елементів здійснення митної справи, має важливе значення для ефективної роботи державних органів. Усі повноваження, коло суб'єктів, об'єктів,

предметів, основні напрями, процедури, з яких складається нетарифне провадження, повинні бути чітко окреслені в нормативних актах, інших документах загальнообов'язкового характеру, правилах, що визначають правову основу і послідовність прийняття рішень щодо видачі відповідних дозволів державними органами, які наділені такими повноваженнями, а також процедуру захисту своїх прав (у випадку незгоди їх з прийнятим рішенням про відмову, наприклад, у видачі певної ліцензії).

Без відповідного нормативного закріплення та організації роботи з реалізації визначених нормативними актами напрямів, форм і методів здійснення нетарифного регулювання, неможливе адекватне правове регулювання цієї сфери відносин.

У свою чергу, для ефективного виконання поставлених перед ними завдань у сфері нетарифного регулювання суб'єкти, які до неї входять, повинні діяти виключно у межах закону. Кожен орган повинен чітко розуміти загальну мету покладеного на нього обов'язку щодо видачі документів дозвільного характеру, свої завдання й повноваження в цій сфері, змає нати повноваження інших органів.

Зокрема, вбачається за доцільне прийняття єдиного нормативного акта, який би чітко визначив: 1) принципи і напрями нетарифного регулювання; 2) його форми і методи; 3) загальні привила нетарифного провадження; 4) правила і принципи взаємодії органів, які здійснюють заходи нетарифного регулювання (тобто загальні стандарти нетарифного регулювання).

Існування такого акта уявляється цілком виправданим з тих причин, що велика кількість органів, які здійснюють видачу різноманітних дозволів, діють між собою не узгоджено, часто дублюють один одного, безпідставно створюють тяганину при видачі дозволів, чим опосередковано завдають матеріальної шкоди зацікавленим в одержанні дозволу особам.

Виникають питання й щодо багатьох аспектів здійснення державними органами провадження у справах нетарифного регулювання. Усе це, на нашу думку, зумовлює необхідність прийняття загальновстановленої нетарифної

системи митно-правового регулювання. Уявляється, що ці проблеми повинні розглядатись як напрями стандартизації системи митно-правового регулювання.

Разом з тим, вважаємо, що починати стандартизацію необхідно з узагальнювального законодавчого визначення нетарифного регулювання (як у вузькому, так і в широкому розумінні), відмежування його від інших, зовні схожих дій. Поодинокі, але невдалі спроби цього в науковій літературі були зроблені. Наприклад, часто автори ототожнювали всю систему нетарифного регулювання з однією з її форм - ліцензуванням, іншими зовні схожими з дозволом у митній сфері діями. Визначеність у цих питаннях - не тільки показник достатнього рівня правової культури юридичної думки в державі. Вона має й власне прикладне значення: оптимізується робота з нормативною базою, підвищується рівень підготовки митних посадовців, спрощується розуміння відповідних форм її здійснення з боку громадян та підприємців, зменшується кількість помилок і зловживань з боку відповідних посадових осіб.

3.2. Зарубіжний досвід фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та можливості його використання в Україні

В залежності від структурних змін, які відбуваються в економіці та узгодження різноманітних правил міжнародної торгівлі, система регулювання зовнішньоторговельної діяльності постійно вдосконалюється, з'являються нові ефективніші форми і методи фіскального регулювання експортно-імпоротної діяльності. Проте варто зауважити, що окрім фіскальних важелів впливу, країни світу часто використовують технічні, екологічні, санітарні та фітосанітарні стандарти і вимоги щодо захисту внутрішнього ринку та прав споживачів від небажаної зовнішньої конкуренції.

Найбажанішим результатом проведення фіскальної політики держави в сфері міжнародної торгівлі, для більшості країн світу, є зростання показника рівня залучення іноземних прямих інвестицій в національну економіку. В деяких країнах існують обмеження або повна заборона діяльності іноземних інвесторів в деяких секторах економіки, зокрема в транспорті, зв'язку і комунальному господарстві (США, Франція, Німеччина, Великобританія, Італія, Бразилія, Мексика), оборонному комплексі (США, Японія, Франція, Канада, Італія, Китай), атомній енергетиці (США, Японія, Франція, Мексика), банківській сфері (Бразилія, Італія, Канада, Японія), страхуванні (Канада). Дані обмеження, в стратегічно важливих галузях господарювання, існують для захисту економічних інтересів та підвищення рівня економічної безпеки. Що стосується інших сфер економіки, то варто відзначити тенденцію до спрощення процедури залучення прямих іноземних інвестицій. Уряди країн намагаються залучити інвестиції в ті сфери економіки, які на їхню думку мають перспективу до подальшого розвитку, або навпаки, відстають від загальних показників господарювання країни. Зокрема, інвестиції залучаються в експортоорієнтовні галузі (Гвінея, Індія, Мексика, Сенегал), нові пріоритетні галузі (Малайзія), аграрний сектор (Півенна Корея), відсталі райони (Великобританія, Мексика, Італія, Китай), для заохочення підприємств здійснювати НДДКР (Великобританія, Мексика, Німеччина, Сінгапур, США, Японія) та створювати нові робочі місця (в більшості країн).

«За даними ЮНКТАД, станом на кінець 2021 року між країнами світу було укладено 3164 міжнародних інвестиційних угод, з яких 2833 двосторонні інвестиційні угоди, що стосується договорів про вирішення питань щодо подвійного оподаткування, їхня чисельність зросла до 3091 договору» [71].

«Перш ніж переходити до індивідуального розгляду фіскального досвіду країн світу в зовнішньоторговельній діяльності, потрібно розглянути

лідерські позиції в світовій торгівлі, обсяг якої в 2017 році зріс на 4,7%, склавши 17,73 трлн. дол. США у порівнянні з показником попереднього року у 16,03 трлн. дол. США. Трійка лідерів, як для показників експорту так і імпорту є однаковою, й складається з США, Китаю та Німеччини (частка останньої в експорті ЄС складає 68,24%, а в імпорті – 55,62%). Їхня сукупна частка експорту склала 5,5 трлн. дол. США. Показник експорту у 2017 році для Китаю, Республіки Корея та Гонг Конгу (Китай) склав 3,4 трлн. дол. США» [19].

В табл. 3.1 подано найбільших експортерів світу у торгівлі товарами, частка 10 країн-лідерів складає 52% від всієї міжнародної торгівлі, вони експортують переважно готову продукцію з високим показником технологічності та наукоємності. Україна займає 86 місце з часткою в 0,3%, що є дуже незначним показником, враховуючи весь потенціал вітчизняної економіки.

Таблиця 3.1

Провідні експортери у світовій торгівлі товарами у 2021 р.

Місце	Експортери	Вартість товарів, млн. дол. США	Частка у світовій торгівлі,%	Річна зміна,%
1	Китай	2263	12,8	8
2	США	1547	8,7	7
3	Німеччина	1448	8,2	9
4	Японія	698	3,9	8
5	Нідерланди	652	3,7	14
6	Республіка Корея	574	3,2	16
7	Гонг Конг, Китай	550	3,1	6
	внутрішній експорт	18	0,1	-28
	реекспорт	532	3,0	8
8	Франція	535	3,0	7
9	Італія	506	2,9	10
10	Великобританія	445	2,5	9
86	Україна	43	0,3	19
	ЄС (28 країн)	2122	15,2	10
	Світ	17730	100	11

Досліджуючи дану тематику, в табл. 3.2 зображено провідних імпортерів світу торгівлі товарами, частка 10 країн-лідерів становить 52,7% від загального показника, імпорт яких складається переважно з сировини, матеріалів та природних ресурсів. Варто звернути увагу на США, показник імпорту яких перевищує показник експорту товарів на 863 млн. дол. США, тобто національна економіка США не в змозі повністю забезпечити внутрішній ринок. Також, враховуючи вище наведені дані, можна стверджувати про наявність взаємозалежності між відкритістю міжнародної торгівлі і економічним ростом, який необхідний національній економіці для подолання бідності і зростання рівня економічної безпеки національної економіки.

Таблиця 3.2

Провідні імпортери у світовій торгівлі товарами у 2021р.

Місце	Імпортери	Вартість товарів, млн. дол. США	Частка у світовій торгівлі,%	Річна зміна,%
1	США	2410	13,4	15
2	Китай	1842	10,2	25
3	Німеччина	1167	6,6	19
4	Японія	672	3,7	23
5	Великобританія	644	3,6	14
6	Франція	625	3,5	17
7	Гонконг, Китай	590	3,3	16
8	Нідерланди	574	3,2	16
9	Республіка Корея	478	2,7	23
10	Італія	453	2,5	14
50	Україна	49	0,3	26
	ЄС(28 країн)	2097	16,9	7
	Світ	18024	100	11

Частка України у світовому зовнішньоторгівельному обороті є незначною: частка експорту становить 0,3%, імпорту – 0,3%. Розглянемо показники ЗЕД України з окремими країнами світу у 2021 році (табл. 3.3).

Як бачимо з вищеподаної табл. 3.8, найбільшим імпортером у співпраці з Україною у 2021 р. була Італія (2006941,3 тис. дол. США), експортером – Китай (5229429,7 тис. дол. США). Помітним є зростання у 2021 році експорту до Німеччини та Франції (120,5% та 120,1% відповідно), а також імпорту з Китаю – 129,9% у порівнянні з попереднім 2020 роком.

На основі проведених теоретичних досліджень встановлено, що беззаперечними лідерами у світовій торгівлі товарами на сьогодні є США та Китай. У сучасних трансформаційних умовах розвитку застосовуються досить гнучкі механізми фіскального регулювання ЗЕД, які були орієнтовані виключно на захист і розвиток національної економіки. Слід зазначити, що серйозною проблемою для США є значне (більше ніж у 1,5 раза) переважання імпорту над експортом.

Таблиця 3.3

**Зовнішньоторгівельна діяльність України
(в розрізі найбільших експортерів та імпортерів)**

Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі за січень-вересень 2021 року				
Всього - країна походження (призначення)				
	Експорт		Імпорт	
	вартість, тис. дол. США	у% до відп. періоду попер. року	вартість, тис. дол. США	у% до відп. періоду попер. року
Італія	2 006 941,3	117,3	1 437 974,8	130,3
Велика Британія	419 930,0	119,9	639 210,6	110,5
Німеччина	1 513 628,0	120,5	4 557 178,0	112,3
Франція	389 393,1	120,1	1 074 188,3	93,1
Китай	1 443 890,7	99,1	5 229 429,7	129,9
Японія	173 189,1	102,9	519 137,2	97,1
США	797 476,3	131,2	2 160 016,5	113,4

«На основі проведених теоретичних досліджень встановлено, що беззаперечними лідерами у світовій торгівлі товарами на сьогодні є США та Китай. У сучасних трансформаційних умовах розвитку застосовуються досить гнучкі механізми фіскального регулювання ЗЕД, які були орієнтовані виключно на захист і розвиток національної економіки. Слід зазначити, що серйозною проблемою для США є значне (більше ніж у 1,5 раза) переважання імпорту над експортом. Основними джерелами незбалансованості зовнішніх зв'язків є пасиви в торгівлі з Японією, державами Західної Європи і новими індустріальними країнами, а останнім часом з Китаєм. У зв'язку із цим американська адміністрація посилює заходи, спрямовані на стимулювання експорту. Ухвалено державну програму консультаційної допомоги американським експортерам з приводу особливостей окремих зарубіжних ринків. Розгорнуто широкомасштабну кампанію з подолання бар'єрів для іноземних товарів на ринках Японії, Китаю, деяких нових індустріальних країн» [9].

У зарубіжних країнах, податкова система, яка функціонує за принципами фіскального федералізму в результаті переміщення оподатковуваних доходів, майна і власності між окремими адміністративно-територіальними одиницями виникає і в межах однієї держави. Наприклад, близько половини доходів бюджетів штатів у США формують специфічні акцизи й універсальний акциз – податок з продаж. На основі купівельної ціни податок справляють 45 із 50 штатів, (крім Аляски, Делавава, Монтани, Нью-Гемпшира, Орегона). На початок 2020 р. ставки знаходилися в межах від 2,9% (Колорадо) до 8,25% (Каліфорнія). В деяких штатах харчові продукти і ліки оподатковуються за пониженими ставками 1–2,5%.

«Паралельно з податком з продаж нараховують за тими ж ставками супутній фіскальний платіж – так званий податок на користування. Цей податок застосовується у тому випадку, коли товари, закуплені, скажімо, резидентом штату Техас за його межами, наприклад, у штаті Орегон, де немає податку з продаж, або в штаті Мейн, де ставка податку з продаж 5%,

тобто нижче, ніж у Техасі (6,25%), використовують у самому Техасі. В таких випадках призначення податку на користування – зрівняти умови оподаткування для покупців у певному штаті і продавців за його межами. Завдяки податку на користування мінімізують податкову конкуренцію між штатами і зайвий раз підкреслюють фінансову автономію штатів» [73].

Досліджуючи 2020 р., значимо, що Китай займає перше місце з експорту товарів. При цьому країна зберігає позитивний баланс у зовнішньоторговельних відносинах і практично повністю контролює ринок Східної Азії та динамічно захоплює ринки Східної Європи й Америки. Досягнення таких результатів стало наслідком відкритої зовнішньоекономічної політики, яка була орієнтована на розширення економічних зв'язків із зарубіжними партнерами, залучення іноземного капіталу в економіку країни та створення спеціальних економічних зон і відкритих економічних регіонів. Зі вступом до СОТ зовнішньоекономічна політика Китаю стає ще більш ліберальною, що виявляється у зниженні тарифних і нетарифних обмежень та створенні сприятливого клімату для залучення іноземних інвестицій. Наявність значного внутрішнього ринку Китаю та ліберальної інвестиційної політики дало змогу вийти на друге місце у світі (після США) за щорічним залученням іноземного капіталу в економіку країни.

«Поступившись Китаю та США, на третьому місці в світі за обсягами торгівлі товарами у 2020 р. знаходиться Німеччина. Зовнішня торгівля – одна з найдинамічніших галузей економіки Німеччини, стимулятор її економічного зростання, що перетворила країну на одного з найважливіших експортерів та імпортерів світу. Стимулюванню німецького експорту сприяє розвинута система фінансування і страхування зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, з метою сприяння зовнішньоекономічній діяльності німецьким фірмам надається державна фінансова підтримка для їх участі в зарубіжних виставках і ярмарках, завдяки чому ініціюється близько 20% усього німецького експорту, розширюється мережа німецьких

зовнішньоторговельних палат. Німеччина є одним із найбільших у світі експортерів капіталу. Німецькі компанії посідають третє місце в міжнародному рейтингу Організації економічного співробітництва та розвитку за обсягом інвестицій за кордон. Частка прямих капіталовкладень німецьких фірм за кордон у загальному обсязі зарубіжних інвестицій останніми роками становить від 25 до 35%, тоді як аналогічний показник для іноземних капіталовкладень в економіку Німеччини не перевищує 5%. Головні інвестори Німеччини – кредитні інститути, інвестиційні і страхові компанії. Уряд Німеччини надає гарантії для прямих інвестицій німецьких компаній за кордон і цим підвищує свою експансію на світовому ринку» [64].

Типовим прикладом також є японська практика фіскального регулювання ЗЕД, яка регулюється досконалою нормативно-правовою базою. Системою заходів законодавчого й адміністративно-правового регулювання є ієрархічна піраміда, яку завершує закон про валютний обмін і зовнішню торгівлю. Цей закон визначає загальну концепцію державного регулювання і має узагальнювальний характер. Він делегує повноваження детального фіскального регулювання ЗЕД в тих чи інших сферах підзаконним актам. Також законодавство складають закони, які регулюють основні блоки фіскального регулювання ЗЕД: експортно-імпорتنі операції; митно-тарифна сфера; зовнішньоторговельні послуги (закони про експортну інспекцію, страхування зовнішньої торгівлі, надзвичайні заходи для розвитку імпорту і розширення прямих інвестицій в Японії, банках, страховому бізнесі, цінних паперах, біржах та інше); стандарти і технічні вимоги (закон про промислову стандартизацію та інше); права інтелектуальної власності (закони про патенти, авторські права тощо). Митне регулювання ЗЕД тісно пов'язується із завданнями структурної переорієнтації економіки. Розв'язанню поставлених завдань сприяє широка диференціація ставок митного тарифу.

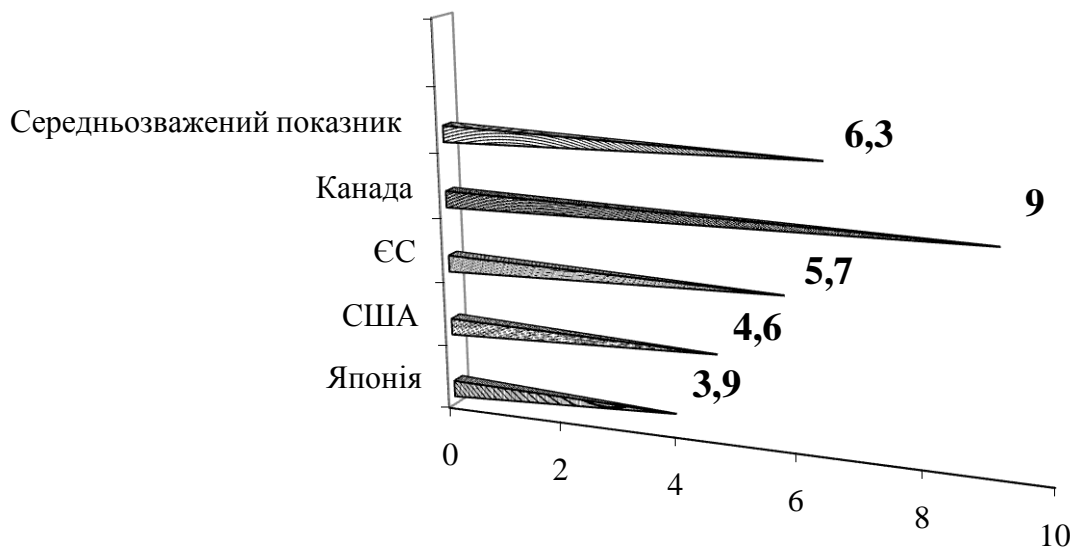
«Слід зазначити, що митний тариф в Японії передбачає використання великої різноманітності мит, диференціюється залежно від методу визначення тарифної ставки. Таке становище забезпечує більш надійний рівень захисту внутрішньої продукції, в першу чергу, сільськогосподарської, в процесі світових цінових коливань або ввезення на територію країни дешевого імпорту. Близько 95% всіх категорій імпортованих товарів до Японії товарів обкладаються адвалорними митами» [9]. Базою для визначення розміру специфічних мит служить загальний обсяг товару (кількість одиниць, геометричний об'єм, вага і тощо). В даний час такими митами обкладаються вино і рослинна олія.

Сезонні тарифи на певні товари змінюються в Японії в залежності від пори року. В даний час сезонні тарифи застосовуються до імпорту свіжих і попередньо перероблених апельсинів і бананів, а також до свіжого винограду. Ввезення до Японії деяких сільськогосподарських товарів регулюється тарифними квотами. Як правило, тарифні квоти визначаються відніманням обсягу внутрішнього виробництва з обсягу попиту на даний товар всередині країни. Тарифні квоти встановлюються щорічно особливою постановою кабінету міністрів. Існуюча в Японії система спеціальних мит включає в себе компенсаційні мита, антидемпінгові мита та надзвичайні мита. Компенсаційних та надзвичайних мит Японія до теперішнього часу не застосовувала.

Японія практикує використання тарифних ставок, мета яких полягає в захисті національної промисловості, розвитку торгівлі, науки, соціального забезпечення, недопущення подвійного оподаткування. Не менш ефективно діє в Японії система регулювання імпорту, яка, так само як і регулювання експорту, базується на принципах вільної торгівлі. Порівняльну характеристику ставки імпортного тарифу зарубіжних країн подано на рис. 3.1.

Згідно з поданими даними можна дійти висновку, що в Японії встановлений досить низький (в порівнянні з іншими країнами) імпортний тариф, навіть порівняно з середньозваженою ставкою тарифу на промислові

вироби в розвинених державах. Це, в першу чергу, говорить проте, що японський імпорнтний тариф як бар'єр для проникнення зарубіжних компаній на внутрішній ринок країни дуже низький. Проте спостерігається значна диверсифікація. Так, найвищі ставки, іноді вище 100%, встановлені для взуття, одягу та продовольчих товарів.

Рис. 3.1. Порівняльна характеристика середніх ставок імпорнтного мита в зарубіжних країнах, (%)

«Наприклад, за окремими сортами цукрових виробів ставка становить 124% , а по взуттю – 170% від вартості ввезеного товару. Як і в більшості розвинених країн, у Японії імпорнтний митний тариф – знаходиться в залежності від ступеня обробки товару» [10]. При цьому в Японії ескалація тарифів має місце головним чином в діапазоні «сировинні товари – напівфабрикати», а не «напівфабрикати – готові вироби».

Крім імпорнтного тарифу з метою фіскального регулювання застосовують обмеження ввезення низки товарів й інші, нетарифні засоби. Насамперед, слід зазначити імпорнтні квоти, які встановлені на ряд сільськогосподарських товарів, в тому числі, зерно, пшеничне та рисове борошно, крохмаль, земляний горіх, молоко і молочні продукти, а також на

продукти рибальства. Для ввезення до Японії ряду товарів встановлено єдиний монопольний державний канал. До цих товарів належать рис, пшениця, ячмінь, молочний порошок, вершкове масло, згущене молоко, сіль, опіум, спирт, тютюн тощо. Імпорт зазначених товарів здійснюється державними підприємствами або уповноваженими на те організаціями. Для іноземних постачальників збут товарів на японському ринку значною мірою ускладнюється застосуванням технічних та інших спеціальних вимог. Йдеться про функціонування в Японії специфічних національних стандартів, системах сертифікації та інспекції якості товарів, вимогах техніки безпеки, екології, санітарно-гігієнічних і ветеринарних правилах і тощо.

«В переліку заходів японської державної політики сприяння імпорту можна виділити наступні основні напрямки:

- система податкових пільг з метою сприяння розширенню імпорту, що надаються імпортерам у разі збільшення ними обсягів імпортованих закупівель;

- заходи фінансового сприяння, а саме застосування пільгових концесійних кредитів, що надаються для сприяння імпорту;

- створення «зон розвитку імпорту», які створюються з метою полегшення імпорту за допомогою концентрації імпортоорієнтованих підприємств та організацій» [18].

Виходячи з вищевикладеного, система фіскального регулювання ЗЕД в Японії має ряд специфічних особливостей, серед яких: «застосування великої різноманітності митних зборів, використання тарифних ставок, політика ескалації тарифів, використання монопольного каналу руху товарів, використання технічних вимог. Завдяки вищевказаним фіскальним інструментам уряду Японії вдається вести більш збалансовану і диверсифіковану політику щодо імпортованої продукції, ефективно реалізовувати захист національної промисловості, сприяти розвитку торгівлі, науки, соціального забезпечення та недопущення подвійного оподаткування» [18]. Японія не є членом жодної міжнародної торговельної організації, крім СОТ, проте має договори про пільгове митне

оподаткування з низкою країн, що розвиваються. Часто ставки за цими договорами навіть нижчі, ніж передбачені ГАТТ/СОТ. Біля 95% тарифних ставок в Японії є адвалерними (тобто обчислюються як відсоток від вартості товару)».

«Ще одним яскравим прикладом застосування ефективного фіскального регулювання зарубіжних країн є Франція. Французький уряд певний час підвищував протекціоністські митні збори, при цьому в країні переважав імпорту товарів. Зниження експорту в 1,6 раза пояснювалося вільним розвитком господарства. Згодом зростання рівня відкритості французької економіки виявляється в збільшенні експортної спрямованості виробництва в провідних галузях промисловості. Експортна квота в обробній промисловості перевищує 36% при наявному домінуванні галузей електротехнічного і транспортного машинобудування» [9].

«Досліджуючи французьку модель фіскального регулювання ЗЕД можна стверджувати, що вона характеризується надзвичайно широкими для ринкової економіки масштабами діяльності держави. Ринкові регулятори в країні традиційно слабші, ніж в інших розвинутих країнах. На сьогодні роль держави в економіці надзвичайно сильна, а діяльність підприємств надмірно регламентована» [14]. «У зовнішньоторгівельній діяльності з Україною дана країна у січні-вересні 2021р.характеризувалася такими показниками: експорт товарів – 389393тис.дол. США, імпорту – 1074188 тис.дол. США » [79].

Великобританія, яка завжди відігравала провідну роль в світовій торгівлі, у 1940-х рр. здійснювала політику вільної торгівлі та поміркованого протекціонізму, бажаючи встановити економічне панування у світі. Режим торговельної політики світового ринку негативно вплинув на розвиток зовнішньоторговельних зв'язків країни. Зовнішньоторговельний баланс Великобританії пасивний, тобто імпорту переважає над експортом, проте платіжний баланс за всіма формами зовнішньоекономічних зв'язків активний.

Зростання імпорту призвело до вживання активних заходів щодо розширення експорту, проте за темпами його зростання держава все ж таки значно відставала від інших розвинутих країн, і її частка у світовому експорті знизилася. На сьогоднішній день питома вага обробної промисловості в експорті Великобританії зростає. Приблизно 40% експорту припадає на продукцію машинобудування. Одним з головних завдань ТНК держави є захоплення ринків збуту країн, що розвиваються.

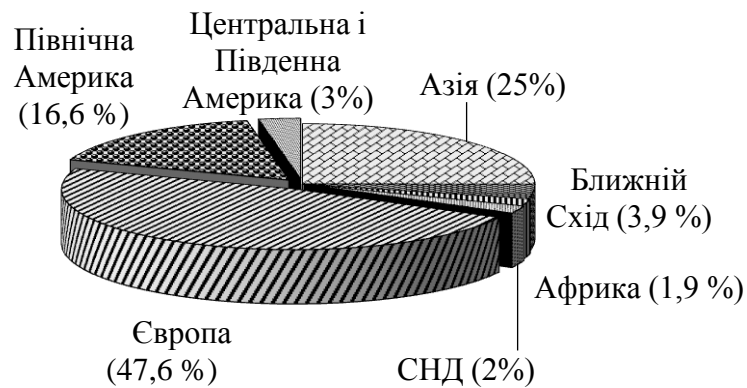
«Аналізуючи специфіку функціонування італійської моделі, слід зазначити, що вона характеризується такими особливостями південно-європейської соціально-економічної моделі, як і інші країни європейського Середземномор'я. Їй притаманні такі властивості: переважання «сімейного» типу власності, що супроводжується високим рівнем концентрації капіталу у верхній ланці виробничої структури при надзвичайному його розпорощенні в нижньому, базовому ешелоні; пряма та активна участь держави у виробничому процесі; експортна спеціалізація на галузях середнього технологічного рівня, включаючи деякі види послуг (туризм), при негативному сальдо обміну технологією з країнами-лідерами» [46]. «У зовнішньоторгівельній діяльності з Україною дана країна у січні-вересні 2021 року характеризувалася такими показниками : експорт – 2006941 тис.дол. США, імпорт – 1437974 тис.дол. США» [78].

При дослідженні нашої проблематики, неможливо також залишити поза увагою, оцінку міжнародного досвіду провідними країнами світу торгівлі послугами. (табл. 3.4, рис. 3.2).

Таблиця 3.4

Провідні країни в світовій торгівлі послугами у 2021 р.

№	Країни	Обсяг, млрд.\$	Частка у світовій торгівлі, %
Експорт			
1	США	762	14,4
2	Великобританія	347	6,6
3	Німеччина	300	5,7
4	Франція	248	4,7
5	Китай	226	4,3
6	Нідерланди	216	4,1
7	Ірландія	186	3,5
8	Індія	183	3,5
9	Японія	180	3,4
10	Сінгапур	164	3,1
Імпорт			
1	США	516	10,2
2	Китай	464	9,1
3	Німеччина	322	6,3
4	Франція	240	4,7
5	Нідерланди	211	4,2
6	Великобританія	210	4,1
7	Ірландія	199	3,9
8	Японія	189	3,7
9	Сінгапур	171	3,4
10	Індія	153	3,0

Рис. 3.2. Регіональна структура міжнародної торгівлі послугами у 2021 році

Як бачимо з вищеподаних табл. 3.9 та рис. 3.2, показники експорту-імпорту США є найвищими серед інших країн світу в контексті торгівлі послугами у 2020 році: частка експорту у світовій торгівлі становила 14,4%, імпорту – 10,2%. Якщо розглядати регіональну структуру торгівлі послугами у 2020 р., то помітною є сукупна частка країн Європи – 47,6%, на протипагу цьому частка країн Африки є найменшою та становить лише 1,9%.

На основі проведених теоретичних досліджень, ми також звертаємо увагу на зарубіжний досвід застосування типових моделей управління сферою ЗЕД з метою забезпечення високого рівня ЕКБ держави. Відповідні результати систематизуємо у вигляді рис. 3.3.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що створення бар'єрів на кордонах все ще залишається основним видом захисту власних ринків та стимулювання зростання рівня ЕКБ держави. Серед галузей, що найбільше захищаються урядами країн – сільське господарство та харчова

промисловість. Крім того, уряди вдаються до захисту таких сфер діяльності, як виробництво автомобілів та продукції металургійної галузі.

Світовий досвід показує, що є законні методи заборонити ввезення в країну тих сільськогосподарських товарів, які вона може сама виробляти в достатній кількості. Так, Японія запровадила державну монополію на оптову торгівлю рисом і тим самим фактично заборонила його ввезення з-за кордону, хоча мито на нього становить лише 15%. Для цього Фінляндія ввела високі внутрішні тарифи і таким чином зробила не вигідним імпорт деяких видів сільськогосподарської продукції з інших країн. Так, наприклад, Фінляндія встановлює внутрішні мита на імпорт нафти в розмірі 56% її вартості.

У Республіці Корея урядові структури не лише відклали лібералізацію імпорту до тих пір, поки не переконалися в реальному зростанні експорту (навіть після переходу до її комплексної політики стимулювання), а й самі лібералізацію проводили досить обережно. Його суть полягає в тому, що в галузях, які стали глобально конкурентоспроможними, продовжується захист передового високотехнологічного виробництва та проводиться прискорена лібералізація.

Якщо розглядати організаційно-економічний механізм податкового регулювання валютного обігу Китаю, то можна відзначити його високу ефективність, за допомогою якої вдалося вирішити дві глобальні задачі:

- вирішити проблему самозабезпеченості країни продуктами харчування; Маючи 13% орних земель світу, Китай не тільки забезпечує продовольством 1,334 мільйона людей, а й експортує сільськогосподарську продукцію;

- розвивати легку промисловість, повністю забезпечуючи себе продукцією цієї галузі, а також забезпечуючи експорт необхідних товарів.

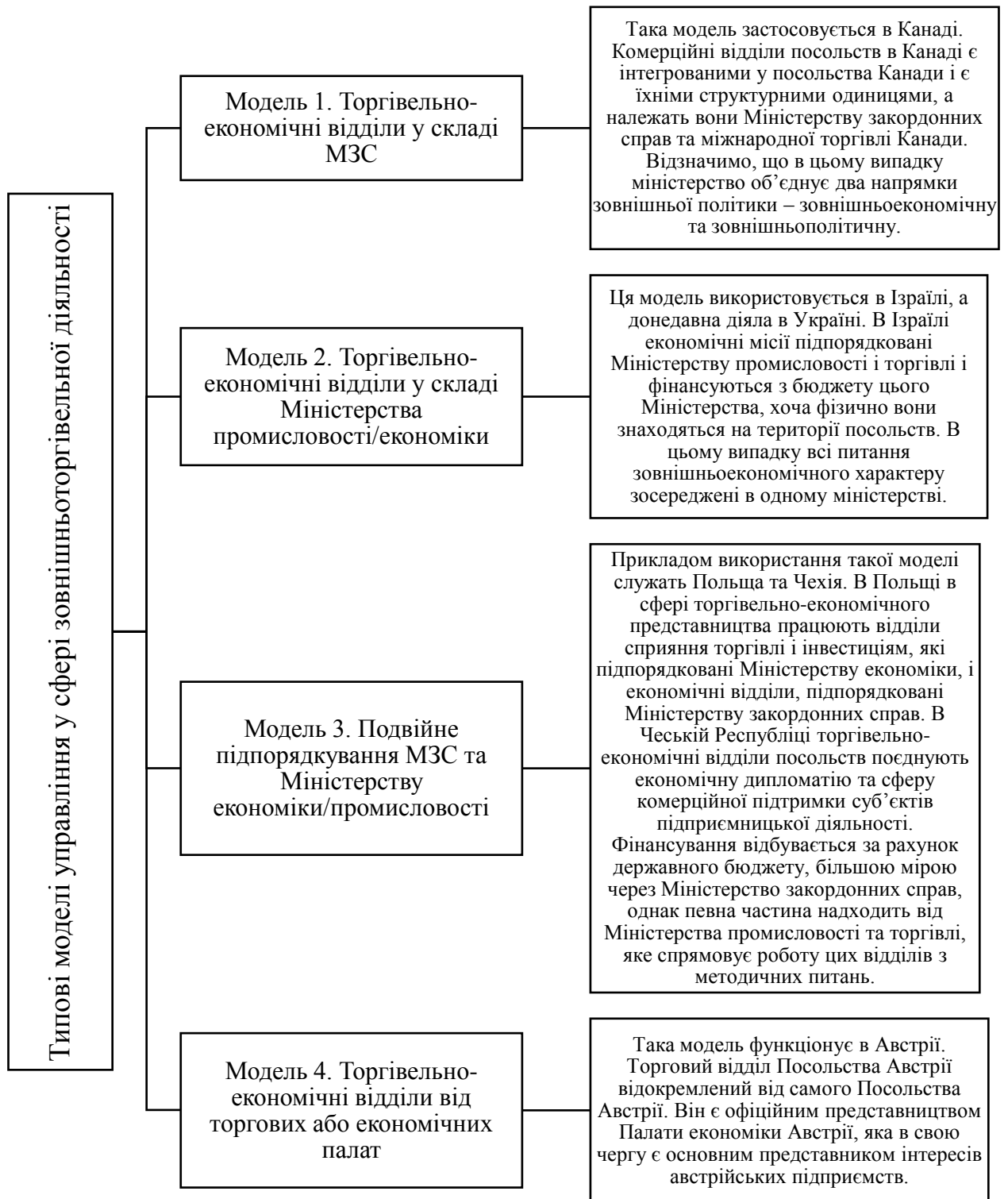

Рис. 3.3. Типові моделі управління ЗЕД у різних країнах світу

У Німеччині загальний рівень імпорتنих мит дозволяє зробити висновок про явний протекціонізм продукції аграрного сектора: у групі сільськогосподарської продукції 67% імпорту можна імпортувати без мита. Водночас протекціонізм сильно диференційований у сировині, наприклад,

імпорт бавовни є 100% безмитним. Також у Німеччині діє обмеження на імпорт харчових продуктів із США, країна наводить такі аргументи, що, за оцінкою Федерального міністерства сільського господарства та захисту прав споживачів, більше 17% населення Німеччини виступає проти біотехнологічного харчування.

«Велика роль у вдосканаленні фіскальної політики належить створенню та розвитку спеціальних (вільних) економічних зон, науково-індустріальних парків (технопарків). Наприклад, в Китаї перед вільними економічними зонами поставлено завдання – підприємствам з іноземним капіталом забезпечувати виробництво 50% промислової продукції спеціальних економічних зон, три чверті якого має експортуватися. У багатьох країнах здійснюється регулювання імпорту з метою захисту національних товаровиробників та споживачів» [18].

В сучасних умовах глобалізації одним із найбільш поширених методів фіскального стимулювання інвестиційно-інноваційної політики підприємств розвинених країн є введення спеціального режиму оподаткування інноваційної сфери. Запровадження таких режимів зобов'язує всіх учасників інвестиційно-інноваційного процесу до цільового використання отриманих преференцій, а тому вимагає здійснення постійного моніторингу їх результативності з метою досягнення бюджетної та соціально-економічної ефективності.

У зарубіжній практиці податкового стимулювання інвестиційної політики найчастіше використовують два основні принципи застосування податкових знижок – «об'ємна» і «прирісна». На основі проведених досліджень встановлено, що деякі країни використовують одночасно обидва принципи, але щодо різних видів витрат. Так, в США загальна прирісно-об'ємна знижка застосовується для стимулювання витрат підприємств на фінансування фундаментальних досліджень.

Слід зазначити, що крім того, в розвинених країнах світу часто використовується практика встановлення обмеження розмірів списання

витрат по податкових знижках. Так, в Японії і Південній Кореї сума податкових інноваційних пільг не повинна перевищувати 10% розміру корпоративного податку (для дрібних і середніх японських компаній – 15%). У Канаді, Іспанії і на Тайвані ставки такого обмеження становлять відповідно 75, 35 і 50%. В Австралії, Франції, Італії і Нідерландах використовується система встановлення вартісної межі податкових знижок.

На жаль, аналіз фіскального регулювання ЗЕД інвестиційно-інноваційної політики ряду розвинених країн не дозволяє зробити однозначних висновків стосовно найефективнішого варіанта забезпечення зростання рівня ЕКБ держави. Кожна держава, використовуючи набір фіскальних інструментів вирішує свої, нерідко унікальні завдання, спектр яких залишається досить широким.

Зауважимо той факт, що на даний час економічна інтеграція досягла найдосконаліших форм у Європейському Союзі (ЄС) та СОТ. Офіційно СОТ виступає проти застосування субсидій, однак ЄС та США намагаються це право все-таки надавати.

Досліджуючи зарубіжний досвід фіскального регулювання ЗЕД обґрунтуємо основні принципи:

- недискримінація торговельних партнерів, товарів і послуг вітчизняного та іноземного походження, громадян власної та інших країн;
- сприяння відкритості шляхом зменшення торговельних бар'єрів, у тому числі митних зборів (або тарифів) та заходів на зразок заборони імпорту або квот, що встановлюють вибіркові кількісні обмеження;
- прогнозованість і прозорість торговельної політики задля уникнення довільного встановлення бар'єрів у торгівлі, що, в свою чергу, призводить до зростання інвестицій та вигод для споживачів, які отримують більший асортимент та нижчі ціни в результаті посилення конкуренції;
- сприяння конкурентоспроможності шляхом протидії експортним субсидіям і продажу продукції за демпінговими цінами заради отримання частки ринку; правила СОТ визначають, що є чесним або нечесним і як

уряди можуть реагувати на нечесні дії, зокрема, через запровадження додаткових імпорتنих мит для компенсації втрат, завданих нечесною торгівлею.

Прозорість торговельної політики означає ступінь відкритості та передбачуваності торговельної політики та практик і процесів, які їх визначають. Вітчизняні та іноземні компанії та інвестори потребують надійного регуляторного середовища. Тому СОТ через свою багатосторонню торговельну систему намагається поліпшити прогнозованість і стабільність торговельної політики та бізнесового середовища своїх учасників.

Крім того, угоди СОТ включають вимоги до її членів робити свої правила торгівлі зрозумілими і прозорими, зокрема, повідомляти про свою політику і практичні заходи через процедуру нотифікації СОТ. Всі угоди СОТ включають положення щодо процедури нотифікації через створення відповідної установи, яка буде опрацьовувати запити членів СОТ та усіх зацікавлених сторін. Важливим є те, що після приєднання до СОТ більше ефективних українських компаній мають можливість стати вітчизняні експортерами та розширити виробництво (рис.3.3).

В Європейському Союзі одним з основних важелів фіскального регулювання ЗЕД є ПДВ. Гармонізація даного податку була винесена засновниками в окрему задачу в Договорі про Європейське співтовариство, оскільки непряме оподаткування, на їхню думку, є значною перепорою на шляху вільного пересування товарів та послуг.

Оцінка сучасних умов вказує на те, що повної гармонізації податкових ставок і пільг не досягнуто. Не менш складно йде гармонізація національних систем прямих податків. Тут кожна з країн ЄС пристосовує рівень і форми оподаткування до внутрішніх умов і національних вигод у власному розумінні, що не завжди відповідає інтересам Євросоюзу як цілого, а також породжує конфлікт інтересів при зовнішньоекономічній взаємодії партнерів з країн з різними податковими режимами.

**Рис. 3.3. Ефективність зниження імпортих та експортних тарифів
вітчизняних компаній**

Враховуючи той факт, що мито з імпортованих на територію ЄС товарів, яке перераховують у бюджет ЄС, породжує конфлікт інтересів, оскільки має дискримінаційний характер по відношенню до держав ЄС з великими обсягами імпорту з країн, що не мають членства в ЄС. Найперше це стосується до Великої Британії, котра зберігає традиційні економічні зв'язки особливо щодо імпорту сировини та харчової продукції з країнами Британської співдружності націй – своїми колишніми домініонами і колоніями.

Набагато складнішою виявилася оптимізація співвідношення прямих і непрямих податків. Одна з проблем полягає в тому, що прямі податки в тій їх частині, тягар якої не вдається компенсувати подібно непрямим податкам за рахунок підвищення цін, для бізнесу рівнозначні витратам виробництва з відповідним негативним впливом на виробництво й реалізацію продукції. В такому разі порівняна конкурентоспроможність у взаємній торгівлі відносно вища у тих країнах, де рівень прямих податків нижчий від інших.

Під кутом зору дії непрямого оподаткування в більш невідносно становіщі при зовнішньоторговельній операціях, що дуже важливо в межах ЄС, парадоксальним чином опиняються країни, де рівень непрямих податків нижчий від інших. Цей ефект одержав назву парадоксу непрямого оподаткування. Його суть: чим вищі за інших рівних умов ставки акцизів і ПДВ, тим вища конкурентоздатність товарів даної країни.

В силу незавершеності процесу гармонізації податків залишаються істотні розбіжності норм оподаткування між країнами Євросоюзу, особливо відчутні в умовах вільного руху капіталів, товарів і робочої сили в межах ЄС. На нашу думку, проблема інтеграції полягає в існуванні міждержавної податкової конкуренції, котра спричиняє зниження ставок податку на прибуток корпорацій і податку з доходів фізичних осіб. Тим самим конкуренція шкодить наповненню державних бюджетів членів ЄС і ставить національні уряди в двозначну позицію відносно інтеграційних зусиль по гармонізації податків.

Єврокомісія наголошує на необхідності гармонізації норм оподаткування бізнесу (прибутку корпорацій і дивідендів акціонерів) з тих міркувань, що без гармонізації країни з нижчими ставками корпоративного податку перекачують капітали з країн з вищими ставками, тобто користуються вигодами несправедливої конкуренції. На нашу думку, повна гармонізація податків, проведена органами ЄС, по суті означала б створення у межах Євросоюзу свого роду «податкового картелю», тоді як вільна

міждержавна податкова конкуренція сама собою, «природним» шляхом забезпечить зближення податкових ставок на їх нижчому рівні.

Отже, вибір між перевагами гармонізації чи конкуренції податків ще дискутується. Поставлена на порядок денний ще Римським договором 1957 р. гармонізація податків не завершена в силу існуючого конфлікту інтересів. Якщо країнам з великою мобільністю капіталу і високим рівнем його оподаткування, наприклад Німеччині, гармонізація з пониженням податку на корпорації вигідна, то країни з уже низьким рівнем податку на прибуток, наприклад Ірландія, вкрай незацікавлені в такій гармонізації ставок.

«Незважаючи на правила Світової організації торгівлі щодо дотримання недискримінаційних і непротекціоністських податкових режимів, заклики утримуватися від торгових війн і репресивних заходів небезпеки й ризику податкової конкуренції не зникли. Вони виникають в силу встановлення з метою залучення іноземних інвестицій пільгових плоских і понижених ставок, переводу підприємств і оподатковуваних прибутків у офшори» [66].

Європейський Союз наразі є першим валютним союзом, де питання монетарної та фіскальної політик вирішуються на різних рівнях державного управління. Теперішня суверенна боргова криза сформувала загрози існуванню євро і водночас викрила основні недоліки фіскальної структури Єврозони. Це спричинило гарячі дискусії, що знайшли відображення у потоці пропозицій щодо правил та інституцій фіскальної політики ЄС. Дискусії щодо даної проблематики відбуваються також навколо перспектив різних держав учасниць. Представники держав з міцними фіскальними позиціями та позитивним сальдо поточного рахунку платіжного балансу (як, наприклад, Німеччина) дотримуються позицій, що відрізняються від думок держав-дебіторів (приміром Греції та Італії) із проблемними бюджетами. В цьому контексті важливим є ретроспективне дослідження практики вирішення фіскальних проблем з обов'язковим урахуванням як

національних інтересів держав-учасниць ЄС, так і особливостей загальноєвропейського фіскального простору.

Огляд міжнародного досвіду фіскального федералізму демонструє, що фіскальне регулювання може бути досягнуте різним шляхами: відкриті чи приховані застереження про недопомогу, конституційні обмеження та дисциплінарні заходи з боку фінансових ринків для державної заборгованості. Якщо загальна бюджетна дисципліна підтримується за рахунок застережень про недопомогу, є можливість підтримання значної доходно-витратної незалежності субнаціональних урядів. Така незалежність, на нашу думку, зберігається за рахунок системи правил, які утримують їхню фіскальну поведінку на стабільному рівні:

По-перше, застосування застережень про недопомогу дозволяє уникнути загроз стабільності валютному союзу. Цей принцип працює у поєднанні з системою близького моніторингу фіскальної політики та заборгованості країн-учасниць валютного союзу, який має здійснюватися системою інституцій та фінансовими ринками. Без застосування суворого та надійного застереження про недопомогу механізм фінансових ринків не функціонуватиме як ефективний дисциплінарний засіб фіскальної політики. Основною проблемою розробки фіскальної політики у Єврозоні, яка підриває бюджетну дисципліну та положення Пакту про стабільність і зростання, є нестача ефективного фіскального регулювання у багатьох країнах-учасницях. Рішенням є посилення слабких національних фіскальних установ шляхом реформування, підвищення їхньої незалежності, відповідальності та прозорості.

По-друге, регіональні фіскальні осередки (країни-члени) можуть мати значну незалежність від центра (наднаціональних інституцій ЄС та ЄЦБ) доходів та видатків в межах системи недопомоги.

По-третє, створення союзного ринку облігацій із спільними зобов'язаннями може стати успішним заходом фінансування тимчасових

сплесків держаних видатків. Федеральне запозичення уникає проблем ліквідності та довіри, з яким стикаються держави-учасниці, що потерпають від нестачі фінансових важелів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а отже вимушені піднімати відсоткові ставки.

По-четверте, стикаючись з глобальними кризовими явищами, бюджетна забезпеченість центрального уряду посилюється, а система трансферів та вирівнюючих платежів між учасниками фіскального союзу зростає. Цей принцип передбачає, що остання світова криза може викликати централізацію фіскальної влади в межах ЄС, створюючи передумови для збільшення трансферів країнам-учасникам, що більше постраждали від кризи. Проте, антикризові економічні заходи у європейській спільноті лише підтверджують рух у напрямку фіскальної централізації, зважаючи на пропозиції з посилення системи нагляду в межах ЄС та контролю фіскальних політик, створення Європейського фонду фінансової стабільності та конструкцію загальноєвропейських фінансових нормативів.

Як результат, важливим є усвідомлення необхідності адаптації до мінливих економічних та політичних обставин. Такий процес вже розпочався в Євросоюзі, що підтверджується реформами та змінами в інституційній структурі як на рівні ЄС, так й національному. Проте, слід зазначити, що на думку багатьох економістів, валютний союз залишиться основою євроінтеграції з елементами фіскальної конфедерації, покликаної надати автоматичні стабілізатори для національних економік, а не фінансові трансфери урядам.

«Міжнародний досвід вказує на те, що історія може бути лише частковою моделлю подальшого розв'язання кризи євро, бо ситуація ЄС є унікальною, коли грошово-кредитна політика керується єдиним центральним банком, а фіскальне регулювання – є індивідуальним інструментом національних урядів. Але поступові кроки в напрямку фіскальної інтеграції є необхідними, а уроки міжнародного досвіду окремих

країн можуть бути корисними для Єврозони з метою уникнення дезінтеграції та зростання рівня економічної безпеки національної економіки» [51].

Досліджуючи можливості використання зарубіжного досвіду фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті зростання рівня ЕКБ України слід зазначити, що інтегрування України до ЄС вимагає проведення в значно більшій мірі гармонізації та уніфікації системи оподаткування, що передбачають координацію податкової політики, систематизацію і уніфікацію окремих податків і податкових систем країн, які входять до міжнародних регіональних угруповань і які враховували б інтереси всіх країн-учасниць ЄС і кожної з них, зокрема. Так, у відповідності до статей 23 і 25, Угоди про партнерство і співробітництво ЄС та Україною від 16 червня 1994 р. передбачається необхідність скасування у діючій в Україні системі оподаткування митних зборів і введення сільськогосподарського податку. В ході переговорів про спрощення взаємного доступу на ринки винесено питання про зниження Україною митних тарифів, спрощення структури тарифів та кількості номінальних ставок, диференціювання у залежності від ступеня обробки товарів, зменшення величини внутрішніх податків, зокрема, акцизного збору і ПДВ.

«При інтегруванні в національну систему діючої в ЄС системи оподаткування необхідно:

– внести повну зміну суті таким положенням, як «вибір застосування системи оподаткування із двох ставок - зниженої і стандартної» і «узгодження переліку товарів, до яких застосовується знижена ставка»;

– внести часткові зміни суті таким положенням, як «визначення об'єкта оподаткування», «визначення бази оподаткування», «узгодження місця стягнення податку», «узгодження моменту виникнення податкових зобов'язань», «узгодження ставок оподаткування», «узгодження переліку

звільнень від сплати ПДВ», «узгодження особливостей оподаткування експортних субсидій»;

– доповнити діюче законодавство положеннями про «визначення територіального застосування податку», і «узгодження спеціальних процедур, що застосовуються до товарів, які були у споживанні, виробам мистецтва, колекційним товарам і антикваріату».

Враховуючи Угоду про сільське господарство від 15.04.1994 р. та існуючий досвід ЄС, доцільним для України є покращення правил в системі оподаткування сільськогосподарської продукції. Як рекомендується даною Угодою, необхідно ввести в систему оподаткування експортно-імпорتنих операцій сільськогосподарський податок на товари, які відносяться до 1-24 групи Гармонізованої системи і який є одним із складових елементів сільськогосподарської політики ЄС. Розмір даного податку має визначатися як різниця між ціною імпорту та внутрішньою регульованою ціною продажу і додаватися до основного митного тарифу.

Отже, ефективне фіскальне регулювання ЗЕД країни у контексті зростання рівня ЕКБ можливе при оптимальній для даних умов системі оподаткування. Основними критеріями формування такої системи є:

– спрощення системи оподаткування (зменшення кількості податків, кількості податкових ставок, податкових пільг і спрощення податкового адміністрування);

– підвищення ефективності оподаткування (розширення бази оподаткування, збільшення об'єктів оподаткування, зменшення податкового тиску і кількості податкових пільг);

– урахування норм і принципів СОТ, інтеграційного законодавства ЄС і особливостей національної економіки.

Разом з тим, слід відмітити, що спроби України увійти до європейської інтеграції системи господарювання на практиці вирішуються дуже повільно. Чинниками гальмування даного процесу є, з одного боку, певні правила,

норми і вимоги щодо спільної економічної діяльності та входження нових членів до складу даного регіонального об'єднання, а, з іншого, повільні темпи реформування економіки, допущені помилки і ряд негативних наслідків, породжених даними явищами.

На основі вище описаного, на нашу думку, раціональні елементи фіскального регулювання ЗЕД у зарубіжних країнах можуть бути використані в Україні за умови всебічного врахування стану її економіки та національних особливостей. Очевидна необхідність підвищення ролі держави в організації та здійсненні ЗЕД, особливо в кризові, перехідні і стабілізаційні періоди. Оскільки досвід розвинутих і успішних країн в сфері організації фіскального регулювання ЗЕД, її еволюції та характерних особливостей є надзвичайно важливим для України з метою ефективного використання потенціалу вітчизняної економіки та забезпечення ЕКБ держави.

«Враховуючи той факт, що у більшості зарубіжних країн, як правило, використовується поєднання прямих (бюджетне фінансування) та непрямих (податкові, амортизаційні пільги) методів фіскального регулювання ЗЕД, реалії української економіки вимагають не чіткого копіювання таких фіскальних інструментів, а поєднання найбільш ефективних механізмів бюджетно-податкового регулювання. Особливого значення набуває зміцнення в Україні законодавчого і нормативного організаційно-правового підґрунтя регулювання ЗЕД. Доцільно удосконалити законодавчу базу під ті форми ЗЕД, які ще не мають законодавчої регламентації. Позитивну роль може відіграти внесення змін і доповнень до ряду важливих чинних законів, указів Президента, постанов Уряду» [37].

Серед основних намірів уряду в системі стимулювання експорту слід відмітити наступні:

– прийняття закону «Про території перспективного розвитку», що передбачає встановлення такого правового режиму економічної діяльності

при якому буде забезпечено стимулювання інвестицій у виробництво продукції орієнтованої на експорт;

– розробка законопроекту «Про експортне страхування та кредитування», що передбачає можливість використання бюджетних коштів для страхування експортних операцій та забезпечення механізмів їхнього захисту через отримання зустрічних державних або банківських гарантій виконання зобов'язань іноземних споживачів українських товарів.

На основі вище описаного, на нашу думку, раціональні елементи фіскального регулювання ЗЕД у зарубіжних країнах можуть бути використані в Україні за умови всебічного врахування стану її економіки та національних особливостей. Очевидна необхідність підвищення ролі держави в організації та здійсненні ЗЕД, особливо в кризові, перехідні і стабілізаційні періоди, оскільки досвід розвинутих і успішних країн в сфері організації фіскального регулювання ЗЕД, її еволюції та характерних особливостей є надзвичайно важливим для України, для ефективного використання потенціалу вітчизняної економіки.

Вдале використання Україною світового досвіду фіскального регулювання ЗЕД дасть змогу підвищити рівень безпеки національної економіки, збільшити інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг, забезпечити доступ до сучасних технологій та досвіду і методів прийняття оптимальних рішень для зростання рівня економічної безпеки національної економіки.

Висновки до розділу 3

Сучасний стан фіскального регулювання ЗЕД у цілях зміцнення економічної безпеки України є недосконалим, про що свідчать: значна частка контрабанди в загальному обсязі товарообігу товарів; низька ефективність боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності; високий рівень корупції в органах державної влади; великий

сектор тіньової економіки і значна тінізація зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних виробників; здійснення розрахунків за експортні операції через офшорні компанії.

Дослідження зарубіжного досвіду фіскального регулювання ЗЕД дозволив виділити такі основні принципи його реалізації: недискримінація торговельних партнерів, товарів і послуг вітчизняного та іноземного походження, громадян власної та інших країн; сприяння відкритості шляхом зменшення торговельних бар'єрів, у тому числі митних зборів (або тарифів) та заходів на зразок заборони імпорту або квот, що встановлюють вибіркові кількісні обмеження; прогнозованість і прозорість торговельної політики задля уникнення довільного встановлення бар'єрів у торгівлі, що, в свою чергу, призводить до зростання інвестицій та вигод для споживачів, які отримують більший асортимент та нижчі ціни в результаті посилення конкуренції; сприяння конкурентоспроможності шляхом протидії експортним субсидіям і продажу продукції за демпінговими цінами заради отримання частки ринку; правила СОТ визначають, що є чесним або нечесним і як уряди можуть реагувати на нечесні дії, зокрема, через запровадження додаткових імпортних мит для компенсації втрат, завданих нечесною торгівлею.

Досліджуючи можливості використання зарубіжного досвіду фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті зростання рівня ЕКБ України слід зазначити, що інтегрування України до ЄС вимагає проведення в значно більшій мірі гармонізації та уніфікації системи оподаткування, що передбачають координацію податкової політики, систематизацію і уніфікацію окремих податків і податкових систем країн, які входять до міжнародних регіональних угруповань і які враховували б інтереси всіх країн-учасниць ЄС і кожної з них, зокрема.

Основними критеріями формування оптимальної системи оподаткування у контексті зростання рівня ЕКБ є: спрощення системи оподаткування

(зменшення кількості податків, кількості податкових ставок, податкових пільг і спрощення податкового адміністрування); підвищення ефективності оподаткування (розширення бази оподаткування, збільшення об'єктів оподаткування, зменшення податкового тиску і кількості податкових пільг); урахування норм і принципів законодавства ЄС і особливостей національної економіки.

До основних зовнішніх чинників, які визначатимуть динаміку ЗЕД України в цілях забезпечення її ЕКБ віднесено: динаміку світового попиту на продукцію чорної металургії та ціни на метали на світових ринках; можливості реалізації вітчизняними сільгоспвиробниками зернових культур на зовнішніх ринках; стан світового попиту на мінеральні добрива; стан попиту на продукцію інвестиційного призначення, внаслідок реалізації запланованих масштабних інвестиційних проєктів; стан глобального попиту на продукцію вітчизняної харчової промисловості.

Сформована матриця стратегічного партнерства України у зовнішньоторговельних відносинах, на основі якої можна стверджувати, такі країни як, Угорщина, Італія, Китай, Великобританія, Російська Федерація характеризуються відносно нижчим потенціалом зміцнення партнерських відносин з Україною, а до пріоритетних у контексті посилення зовнішньоторговельних зв'язків відносяться США, Франція, Канада, Австрія, Німеччина, Польща, Словаччина, Країни Балтії, Грузія, Чехія.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота є завершеним дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних основ функціонування механізму фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та його впливу на складові економічної

безпеки України. Відтак у роботі сформульовано висновки і пропозиції, що мають теоретичне та практичне значення:

1. Аналіз наукових джерел засвідчив, що у вітчизняній та зарубіжній літературі відсутнє визначення поняття «фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності», тому у роботі наведено обґрунтоване авторське визначення цієї дефініції як процес розробки та застосування відповідних державних інструментів, важелів та санкцій, спрямованих на зміну регулятивного впливу на зовнішньоторговельну сферу з метою захисту національних економічних інтересів. Запропоновано розглядати фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності системно, тобто як динамічну систему відповідних державних регулятивних заходів із використанням зазначених інструментів, важелів, стимулів та санкцій.

2. Фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності виконує важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави та сприяє розвитку міжнародної торгівлі, адже саме через його механізм ймовірна реалізація ефективних заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на внутрішньому та світовому ринках, наповнення державного бюджету, захисту внутрішнього ринку від неякісного імпорту, протидії контрабанді. Реалізація на практиці обґрунтованих заходів у сфері фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності у підсумку сприяє активізації інноваційно-інвестиційної складової її розвитку, позитивно впливає на структурні процеси у реальному секторі економіки.

3. Протидіяти загрозам у сфері зовнішньоекономічної діяльності можна, використовуючи безпекові механізми фіскального регулювання як видової функції економічної безпеки держави: *попередження* – запобігання появі протизаконних, неправомірних і неконтрольованих явищ та процесів в об'єкті безпеки; *механізм виявлення загроз* – дії системи, спрямовані на моніторинг і контроль за об'єктами захисту, а також на вчасне інформування

суб'єктів забезпечення про підозрілі явища і процеси; *ліквідація загроз* – усунення дії або шкідливого впливу протизаконних і неправомірних явищ і процесів на об'єкт безпеки; *відновлення* – сукупність дій з боку суб'єктів забезпечення, спрямованих на повернення об'єкта захисту до нормального функціонування та життєдіяльності; *компенсація втрат* – механізм відшкодування завданих збитків, що виникли у результаті дії протизаконних і неправомірних явищ і процесів на об'єкт захисту.

4. Аналіз безпекової дії механізму фіскального регулювання засвідчив, що дія всіх його елементів є тісно взаємопов'язаною, оскільки дія одних (наприклад, фіскальних інструментів) реалізується і конкретизується через дію інших (фіскальних важелів). Проте безпековий потенціал і характер дії окремих елементів фіскального механізму є різним. Зокрема, дія фіскальних інструментів і важелів спрямована на виявлення, попередження та ліквідацію загроз у сфері зовнішньоторговельної діяльності. Натомість фінансові стимули разом із бюджетними видатками сприяють відновленню нормальних процесів та розвитку зовнішньоторговельної діяльності. А головною метою дії фінансових санкцій є компенсація завданих втрат державному бюджету.

5. Зовнішньоекономічна складова економічної безпеки держави залишається важливим чинником економічної стабільності в Україні. Останніми роками констатуємо наявність таких основних тенденцій:

1) уповільнення загальних обсягів зовнішньоторговельних операцій в Україні, а також зменшення експорту та збільшення імпорту;

2) рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників залишається порівняно невисоким;

3) запровадження преференцій для національних виробників на експорт деяких груп товарів до країн ЄС, не вплинуло на стан зовнішньої торгівлі; позитивні зрушення очевидні лише у зміні географічної структури зовнішньої торгівлі;

4) головними статтями вітчизняного експорту залишаються сировинні товари та продукція з низькою доданою вартістю; частка експорту високотехнологічної продукції з України у загальному обсязі експорту складає лише 7–8%. 5) простежується зростання імпорту послуг, тоді як імпорт товарів зменшується.

6. Суб'єктам фіскального регулювання доцільно розробити і впроваджувати фіскально-регулюючі заходи, про доцільність та ефективність яких засвідчують такі критерії: рівень дефіциту певних товарів на території України; рівень профіциту певних товарів на внутрішньому ринку України; показники розвитку вітчизняного виробництва товарів, які заміняють імпортні аналоги; показники росту виробництва вітчизняних товарів-комплементів. Реалізація зазначених заходів має також узгоджуватись із макроекономічним становищем країни з урахуванням індивідуальних зовнішніх та внутрішніх економічних, соціальних та політичних особливостей функціонування.

7. Оцінка впливу інструментів фіскального регулювання, зокрема ПДВ та податку на прибуток, на економічну діяльність країни, результати якої проявляються через основні індикатори економічної безпеки України (динаміку ВВП, індекс споживчих цін, рівень безробіття, розмір державного боргу), засвідчила:

а) економічне зростання, як і рівень економічної безпеки України, значною мірою залежить від імпорту засобів та предметів праці. За результатами досліджень, зростання ВВП в Україні на 1% відбувається при зростанні податкових надходжень від ПДВ з імпортних товарів на 8,4%;

б) між обсягом надходжень від сплати ПДВ із увезених товарів та рівнем безробіття й інфляцією існує обернено пропорційна залежність із часовим лагом у декілька років. Швидке зростання податкових надходжень одразу не супроводжується суттєвими змінами рівня безробіття та інфляції. Проте

позитивні зміни цих базових індикаторів економічної безпеки починають бути помітними вже через 2–3 роки;

в) зростання податкових надходжень від сплати ПДВ та податку на прибуток зазвичай відповідає зменшенню державного боргу, проте всупереч економічній логіці суттєвої залежності між цими показниками в Україні не встановлено.

8. Суб'єктам зовнішньоторговельної діяльності під час формування стратегічних напрямів розвитку експортного потенціалу країни та зміцнення конкурентоспроможності на світових ринках необхідно враховувати встановлену в роботі структуру зовнішніх чинників, які визначатимуть динаміку ЗЕД та впливатимуть на економічну безпеку України. До них належать: збільшення світового попиту на продукцію чорної металургії; збільшення пропозиції зернових культур вітчизняними сільгоспвиробниками на зовнішніх ринках; стійке зростання світового попиту на мінеральні добрива; збільшення попиту на продукцію інвестиційного призначення; стабільний попит на продукцію вітчизняної харчової промисловості.

9. Суб'єктам управління зовнішньоторговельною діяльністю доцільно використовувати розроблену в роботі матричну методику визначення партнерського потенціалу в країнах, які є стратегічно важливими для України. Застосування зазначеної методики дає змогу сформувати країни за двома групами:

а) країни з низьким потенціалом партнерських відносин;

б) країни з високим потенціалом партнерських відносин. Зокрема, з позиції безпекознавства ця методика дозволяє ще на попередніх етапах організації зовнішньоторговельної діяльності з конкретною країною з'ясувати доцільність таких відносин та уникнути відповідних загроз.

10. Для усунення нормативно-правових колізій в системі фіскальної політики зовнішньоторговельної діяльності з метою забезпечення економічної

безпеки України з урахуванням національних інтересів та вимог країн ЄС рекомендовано внести зміни до чинного законодавства, які б передбачали:

1) застосування зниженої ставки ПДВ до груп товарів критичного імпорту;
2) визначення змісту таких понять: «місце стягнення податку», «момент виникнення податкового зобов'язання із зовнішньоторговельних операцій», «узгодження ставок оподаткування», «узгодження переліку звільнень від сплати ПДВ», «узгодження особливостей оподаткування експортних субсидій»;

3) доповнення діючого законодавства положеннями про «визначення територіального застосування податку», «узгодження спеціальних процедур».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амбрик Л. П. Теоретичні детермінанти та дивергенція теорій фіскального регулювання економіки // Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 19. С. 49-54.
2. Базилюк Я. Б. Пріоритетні напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями // Фінанси України. 2014. № 1. С. 54-66.
3. Бегей М. В. Моделювання системи забезпечення економічної безпеки лісогосподарських підприємств: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Львів. 2017. 237 с.
4. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія / І. Г. Бережнюк.- Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. - 543 с.
5. Блискавка Т. Зарубіжний досвід фіскального регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах // Дослідження міжнародної економіки: Збірник наукових праць. К.: Вид-во ІСЕМВ НАН України, 2011. № 1 (66). С. 155-165.
6. Бойко В. В. Формування системи безпеки як складової сталого економічного розвитку. URL: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_105/21.pdf.
7. Ворожихин В. В. Об определении экономической безопасности в условиях глобализации // Безопасность бизнеса. 2014. № 3. С. 3-7.
8. Воронкова В. Г. Філософія американської школи державного управління: еволюція розвитку та основні характеристики // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2013. № 54. С. 5-16.
9. Гораль Л. Т. Функції економічної безпеки як механізм підвищення ефективності діяльності промислових підприємств нафтогазового комплексу // Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 1123-1126.

10. Гуцул І.А. Прагматизм митного регулювання споживчого ринку України // Світ фінансів. 2021. Вип. 1. С. 237-248.
11. Гуцул І.А. Фіскальна компонента контрольної діяльності митних органів в Україні // Економіка та митно-правові відносини. – 2017. – Випуск 2. – С. 14-21.
12. Гуцул І.А. Фіскальні ефекти та цінові наслідки справляння мита // Світ фінансів. – 2017. – Випуск 2 (41). – С. 108-118.
13. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник. К.: Вид-во Центр навчальної літератури, 2005. 696 с.
14. Дем'янчук І. А. Турбулентність економіки як домінанта фіскальної політики держави // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2011. № 4 (55). С. 45-51.
15. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ, 2008. 496 с.
16. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. К.: Вид-во Знання, 2007. 595 с.
17. Жаліло Я. А. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності: аналітична доповідь. К.: Вид-во НІСД, 2012. 43 с.
18. Живко З. Б. Методологія управління економічною безпекою підприємства: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2013. 471 с.
19. Конкурентоспроможна Україна. URL: <http://competitiveukraine.org/>
20. Конституція України від 28.06.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
21. Крисоватий А., Кошук Т. Інституційне середовище фіскального регулювання соціально-економічних процесів // Фінанси України. 2011. № 9. С. 18-32.

22. Лук'яненко Д., Поручник А., Столярчук Я. Глобальні фінансові дисбаланси та їх макроекономічні наслідки // Журнал європейської економіки. 2010. № 1. С. 73-92.
23. Майбуров И. А. Реформирование налоговых систем. Теория, методология и практика: монография / под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова, А. И. Крысоватого. К.: Изд-во Кондор, 2011. 352 с.
24. Мартинюк В. П. Фінансові аспекти розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України: монографія // К.: Вид-во Кондор, 2011. 326 с.
25. Мартинюк В. П., Баранецька О. В. Фіскальна безпека держави: концептуальні засади та шляхи забезпечення: монографія // Тернопіль: Вид-во Крок: 2015. 206 с.
26. Мерзляк А. В., Скрябіна Д. С. Перспективи вдосконалення механізму державної підтримки експортоорієнтованого бізнесу в Україні // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2015. Вип. 2. С. 109-120.
27. Митний кодекс України від 13.03. 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
28. Митний кодекс України від 12.12.1991 року № 1970–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1970-12>
29. Мовчан В. Політика сприяння експорту в Україні після адміністративної реформи. К.: Вид-во ПРООН, 2012. 43 с.
30. Новий курс: реформи в Україні 2010-2015: Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця. К.: НВЦ НБУВ, 2010. 232 с.
31. Носова О. В. Інституціональні основи та форми стимулювання економічного розвитку: авреф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Харків, 2007. 17 с.
32. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навчальний посібник. К.: КНЕУ, 1999. 164 с.

33. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навчальний посібник (2-ге вид. доп. і перероб). К.: КНЕУ, 2002. 240 с.
34. Оппельд Л. І. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі України в післякризовий період // Економіка і регіон. 2011. № 4 (31). С. 93-98.
35. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
36. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://www.sfs.gov.ua>
37. Офіційний сайт МВФ в Україні. URL: <http://www.imf.org/external/russian/>
38. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.
39. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: www.me.gov.ua
40. Офіційний сайт НБУ. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57896
41. Офіційний сайт Фондової біржі ПФТС. URL: <http://www.pfts.ua/>
42. Паєнтко Т. В. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків // Ефективна економіка. 2011. № 8. URL: <http://www.economy.-наука>.
43. Паянок М., Задорожня Л. Рейтингова оцінка України в міжнародному середовищі // Фінанси України. 2014. № 5. С. 48-60.
44. Пашко П. В. Щодо термінів «митна політика» та «митна справа» / П. В. Пашко // Вісник Академії митної служби України. Серія Економіка. - 2012. - № 2 (48). - С. 41-45.
45. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-УІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
46. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран. М.: Изд-во «Альпина Паблицер», 2016. 947 с.
47. Про внесення змін до Положення про торговельно-економічну місію у складі дипломатичного представництва України за кордоном: Указ

Президента України від 08.04.2010 № 522/2010. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1380/99>

48. Про врегулювання ситуації на валютному ринку України: Постанова Правління Національного банку України від 20.11.2014р. № 734. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58478

49. Про Єдиний митний тариф: Закон України від 05.02.1992р. № 2097–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2097-12>

50. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 22.12.1998 р. № 332–XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14>.

51. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998р. № 330–XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.

52. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22.12.1998р. № 331–XIV. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/331-14>

53. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991р. №959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

54. Про ліквідацію Міністерства доходів і зборів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2014 р. № 67. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/67-2014-%D0%BF>

55. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

56. Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року: Постанова Верховної Ради України від 19 червня 1992 року № 2479-XII. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2479-12>

57. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

58. Про торгово-промислові палати в Україні Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр>
59. Про утворення Державної фіскальної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-%D0%BF>
60. Про утворення Державного митного комітету України: Указ Президента України від 11 грудня 1991 р. № 73/95. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/67-2014-%D0%BF>
61. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / пер. с англ. и предисл. П. Н. Клюкина. М.: Изд-во Эксмо, 2007. 960 с.
62. Руда О. Про досвід національного виробництва в зарубіжних країнах // Соціально-екномічні проблеми і держава. 2011. Вип. 1 (4). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11rovvzk.pdf>.
63. Рост ВВП Украины в 2018 году – Moody’s улучшило прогноз. URL: <https://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/ekonomika/20171212-zrostannya-vvp-ukrayiny-u-2018-rotsi-moody-s-pokrashhylo-prognoz>.
64. Самуельсон П. Экономика: підручник. Львів: вид-во «Світ», 1993. 495 с.
65. Самуэльсон П. А., Нордхаус В. Д. Экономика / пер. с англ.: 16-е изд. М.: Издательский дом «Вильямс», 2016. 1328 с.
66. Світовий банк. Україна. Банк даних. URL: <http://api.worldbank.org/v2/uk/country/UKR?downloadformat=excel>
67. Сиденко В. Р. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: украинская модель/ В 2-х томах. К.: Вид-во «Феникс», 2008. 374 с.
68. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Политиздат, 1962. 676 с.
69. Стельмашук А.М. Підвищення ролі митної політики в системі

захисту внутрішнього ринку / А. М. Стельмащук // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». - №6. - 2011. - С. 279-286.

70. Суторміна В. М., Федосов В. М., Андрущенко В. Л. Держава – податки – бізнес (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки): монографія. К.: Вид-во Либідь, 1992. 328 с.

71. Тимошенко О. В. Використання інтегральної моделі оцінювання економічної безпеки держави та її основних функціональних компонентів // Актуальні проблеми економіки. 2016. № 9. С. 95-108.

72. Фискальное регулирование экономического развития в посткризисный период: монография. / под ред. к.э.н., проф. А. Д. Данилова. К.: ООО «ДКС центр», 2011. 242 с.

73. Філіпенко А. Інтеграційні перспективи України: бігравітаційна модель // Економіка України. 2005. № 6. С. 11-22.

74. Фінанси: вишкіл студії: навчальний посібник / за ред. д.е.н., проф. Юрія С. І. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 357 с.

75. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.

76. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: в 3 т. / за ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. Т. 2: Механізм грошового та фондових ринків і їх вплив на розвиток економіки України. К.: Фенікс, 2008. 442 с.

77. Франчук В. І. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 236 с.

78. Франчук В. І. Теорія безпеки соціальних систем: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 216 с.

79. Франчук В. І. Теоретико-методологічні засади організації системи економічної безпеки акціонерних товариств: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Київ, 2012. 40 с.

80. Франчук В. І. Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання // Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міста». Серія: Економічні науки. Випуск 108. С. 271-279.

81. Харазашвілі Ю. М. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки країни // Наука та наукознавство. 2014. № 4. С. 44-58.

82. Швабій К. І. Вплив глобалізації на систему оподаткування та податкову політику України // Стратегічні пріоритети. 2009. №1 (10). С.137-144.

83. Шупрудько Н. В. Роль фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності у забезпеченні економічної безпеки держави. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: монографія / за ред. Я. Я. Пушака та Я. С. Піцура. Львів: Ліга-Прес, 2017. С. 224-243.

84. Шупрудько Н. В. Зовнішньоекономічна діяльність України у контексті зміцнення її економічної безпеки // Ефективна економіка. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

85. Шупрудько Н. В. Вплив фіскальних інструментів на індикатори економічної безпеки держави // Науковий журнал «Інтелект ХХІ». 2018. Вип. 5. С. 17-23.

86. Шупрудько Н. В. Фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності у системі економічної безпеки держави // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. 2017. Вип. 1. С. 164-174.

87. Шупрудько Н. В. Фіскальне регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні: інституційне забезпечення та безпекознавчі аспекти. // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 5 (16). С. 37-43.

88. Шупрудько Н. В. Прагматизм фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2018. Т. 23. Вип. 4 (69). С. 29-34.

89. Шупрудько Н. В., Франчук В. І. Зарубіжний досвід фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та можливості його використання для зміцнення економічної безпеки України // Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 6-11.
